

राजापुर राजपत्र

राजापुर नगरपालिकाद्वारा प्रकाशित

खण्ड - ७, चैत्र २६ गते २०८१ साल - संख्या ४

भाग १

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा १०२ को उपदफा १ बमोजिम राजापुर नगरकार्यपालिकाको मिति २०८०।१०।२६ गते पारित भई नगर प्रमुखबाट मिति २०८० माघ २८ गते प्रमाणिकरण गरी सर्वसाधारणको जानकारीका लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

स्वास्थ्य संस्था दर्ता, अनुमति तथा नविकरण निर्देशिका, २०६०

नगर कार्यपालिकाबाट पारित मिति : २०८०।१०।२६ गते

नगर प्रमुखबाट प्रमाणिकरण मिति : २०८०।१०।२८ गते

प्रस्तावना : राजापुरको स्वास्थ्य संस्थादर्ता, अनुमति तथा नवीकरण सम्बन्धी निर्देशिका बनाउँन बाञ्छनीय भएकोले राजापुरको नगर स्वास्थ्य ऐनको दफा ४७ को उपदफा (२) बमोजिम राजापुरको नगर कार्यपालिकाले यो निर्देशिका बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्तनाम र प्रारम्भ:** (१) यस निर्देशिकाको नाम स्थानीय तहमा स्वास्थ्य संस्था दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण सम्बन्धी निर्देशिका, २०८० रहेकोछ ।
२. **परिभाषा :** विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकामा:
 - (क) “अकुपन्चर केन्द्र” भन्नाले बहिरङ्ग अकुपन्चर सेवा तथा परामर्श सेवा प्रदान गर्ने केन्द्र सम्झनु पर्छ ।
 - (ख) “अकुप्रेसर केन्द्र” भन्नाले भन्नाले बहिरङ्ग अकुप्रेसर सेवा तथा परामर्श सेवाप्रदान गर्ने केन्द्र सम्झनु पर्छ ।
 - (ग) “अस्पताल” भन्नाले स्वास्थ्य सेवाप्रदान गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कानून बमोजिम स्थापित सरकारी अस्पताल, निजी अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, सामुदायिक अस्पताल, गैरसरकारी अस्पताल वा सहकारी अस्पताल सम्झनु पर्छ ।
 - (घ) “आयुर्वेद अस्पताल” भन्नाले आयुर्वेद चिकित्सा पद्धतिमा आधारित भई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य संस्था सम्झनु पर्छ र सो शब्दले आयुर्वेद चिकित्सा पद्धतिबाट उपचार गर्ने गरी सञ्चालन गरिएका नर्सिङ्ग होम तथा पञ्चकर्म अस्पतालाई जनाउँछ ।
 - (ङ) “आयुर्वेद क्लिनिक” भन्नाले आधारभुत आयुर्वेद सेवा, परामर्श सेवा तथा उपचारात्मक सेवा प्रदान गर्ने क्लिनिक सम्झनुपर्छ ।
 - (च) “ऐन” भन्नाले राजापुर नगर स्वास्थ्य ऐनलाई सम्झनुपर्छ ।
 - (छ) “कन्सल्टेन्ट” भन्नाले सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातकोत्तर उपाधि डिग्री वा डिप्लोमाप्राप्त गरेका वा तोकिए बमोजिमका विशेषज्ञ तालीम प्राप्त गरी सम्बन्धित काउन्सिलमा दर्ता भएका विशेषज्ञ चिकित्सक सम्झनुपर्छ ।
 - (ज) “गैरसरकारी वा निजी स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम स्विकृति लिई गैरसरकारी वा निजी क्षेत्रको लगानी तथा स्वामित्वमा संचालन भएका स्वास्थ्य संस्था सम्झनुपर्छ ।
 - (झ) “जेरीयाट्रिक परामर्श केन्द्र” भन्नाले जेष्ठ नागरिकलाई स्वास्थ्य जीवनशैली सम्बन्धी परामर्श सेवाप्रदान गर्ने केन्द्र सम्झनुपर्छ ।
 - (ञ) “नगरपालिका” भन्नाले राजापुर सम्झनु पर्छ ।
 - (ट) “निजी अस्पताल वा नर्सिङ्ग होम” भन्नाले स्वास्थ्य सेवाप्रदान गर्ने उद्देश्यले प्रचलित कम्पनी कानून बमोजिम स्थापना भई राजापुरबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त निजी अस्पताल वानर्सिङ्ग होम सम्झनु पर्छ ।
 - (ठ) “परम्परागत सेवाक्लिनिक” भन्नाले स्थानीय उपलब्ध जडिबुटीद्वारा उपचार सेवातथा परामर्श प्रदान गर्ने क्लिनिक सम्झनुपर्छ ।
 - (ड) “प्रयोगशाला” भन्नाले “डि” र “ई” समुहका प्रयोगशाला सम्झनु पर्छ । ई समुहका प्रयोगशाला भन्नाले आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्रमा आधारित प्रयोगशाला सम्झनु पर्छ र डि समुहका प्रयोगशाला भन्नाले आधारभुत अस्पतालमा आधारित प्रयोगशाला सम्झनु पर्छ ।
 - (ढ) “प्राकृतिक उपचार केन्द्र” भन्नाले प्रारम्भिक प्राकृतिक उपचार सेवाहरु तथा परामर्श सेवाप्रदान गर्ने उपचार केन्द्र सम्झनुपर्छ ।
 - (ण) “प्राविधिक समिति” भन्नाले अनुसूची १ बमोजिमको नगर स्वास्थ्य प्राविधिक समिति सम्झनुपर्छ ।

- (त) “फिजियोथेरापी केन्द्र” भन्नाले भनाले बहिरङ्ग फिजियोथेरापी सेवा तथा परामर्श सेवाप्रदान गर्ने केन्द्र सम्झनु पर्छ।
- (थ) “पुर्नस्थापना केन्द्र” भन्नाले मानसिक तथा शारीरिक पुर्नस्थापना केन्द्र सम्झनु पर्छ।
- (द) “भवन निर्माण मापदण्ड” भन्नाले भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड, २०६४ मा उल्लेखित मापदण्ड सो शब्दले स्वास्थ्य सम्बन्धी भवनको लागि छुट्टै मापदण्ड सम्झनु पर्छ र नभएको स्थानको हकमा अनुसूची - २ मा उल्लेखित भवन निर्माण मापदण्ड समेतलाई जनाउँछ।
- (ध) “मन्त्रालय” भन्नाले नेपाल सरकारको स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या मन्त्रालय सम्झनु पर्छ।
- (न) “भवन संहिता” भन्नाले भवन ऐन, २०५५ को दफा ३ को उपदफा (२) बमोजिम नेपाल सरकारबाट स्वीकृत राष्ट्रिय भवन संहिता सम्झनु पर्छ।
- (न) “सरकारी अस्पताल” भन्नाले नेपाल सरकारको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व रहने गरी सार्वजनिक हितका लागि स्थापना भएका वा हुने स्वास्थ्य सेवाप्रदायक अस्पताल सम्झनु पर्छ।
- स्पष्टीकरण :** यस खण्डका प्रयोजनका लागि आंशिक स्वामित्व भन्नाले नेपाल सरकारको कम्तिमा एकाउन्त प्रतिशत लगानीलाई सम्झनु पर्छ।
- (प) “सहकारी अस्पताल” भन्नाले सहकारीको सिद्धान्त बमोजिम सदस्य समेत लाई स्वास्थ्य सेवादिने उद्देश्यले सहकारी ऐन, २०४८ बमोजिम दर्ता भई राजापुर बाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्झनुपर्छ।
- (फ) “सेवारिग्पा (आम्ची) क्लिनिक” भन्नाले सामान्य आम्ची उपचार सेवा तथा परामर्श सेवाप्रदान गर्ने क्लिनिक सम्झनुपर्छ।
- (ब) “सामुदायिक अस्पताल” भन्नाले सम्बन्धित सरकारी निकायमा संस्था दर्ता भई सामुदायिक लगानी र व्यवस्थापनमा सञ्चालन हुने गरी मुनाफा रहित उद्देश्य लिई राजापुरबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल सम्झनु पर्छ।
- (भ) “स्वास्थ्य क्लिनिक” भन्नाले कुनै पनि व्यक्तिलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी जाँच गर्ने, उपचार सम्बन्धी आवश्यक परामर्श, एक स्थानबाट पाँचवटा भन्दा कम सेवा जस्तै बहिरङ्ग सेवा, प्रयोगशाला, रेडियो ईमेजिङ्ग, फिजियोथेरापी, खोप सेवा, परिवार नियोजन जस्ता सेवा उपलब्ध गराउनका लागि प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएका संस्थालाई सम्झनु पर्छ र सो शब्दले निजी क्लिनिक, आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सेवा समेतलाई जनाउँदछ। स्वास्थ्य क्लिनिकले आधारभुत स्वास्थ्य सेवा अर्न्तगतका स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नेछन्।
- (म) “स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले यस निर्देशिका वा प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त अस्पताल, स्वास्थ्य क्लिनिक, प्रयोगशाला जस्ता सेवाहरु सञ्चालन गर्ने संस्था र सो शब्दले आयुर्वेद अस्पताल, क्लिनिकहरु तथा यस्तै प्रकारका अन्य केन्द्रहरु समेतलाई जनाउँछ।
- (य) “युनानीउपचार केन्द्र” भन्नाले प्रारम्भिक युनानी उपचार सेवातथा परामर्श सेवाप्रदान गर्ने केन्द्र सम्झनुपर्छ।
- (र) “योग, ध्यान तथा शारिरिक व्यायम केन्द्र” भन्नाले स्वास्थ्य प्रवर्द्धनात्मक योग अभ्यास, ध्यान, प्राणायाम तथा अन्य व्यायामहरु सम्बन्धी सेवा दिने केन्द्र सम्झनुपर्छ।
- (र) “होमियोप्याथी क्लिनिक” भन्नाले प्रारम्भिक होमियोप्याथी उपचार सेवा तथा परामर्श सेवाप्रदान गर्ने क्लिनिक सम्झनुपर्छ।

परिच्छेद-२

स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन अनुमति प्रक्रिया

३. स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन इजाजत : (१) देहाय बमोजिमका स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गर्न राजापुरले इजाजत दिन सक्ने छ ।

- (क) स्वास्थ्य क्लिनिक, आयुर्वेदिक क्लिनिक, सेवारिगपा (आम्बि) होमियोप्याथी क्लिनिक र यस्तै प्रकारका अन्य क्लिनिकहरु,
- (ख) फिजियोथेरापी केन्द्र, पुर्नस्थापना केन्द्र (मनोसामाजिक), प्राकृतिक उपचार केन्द्र, अकुपन्चर, अकुप्रेसर केन्द्र, युनानी उपचार केन्द्र, योग ध्यान तथा शारिरिक व्यायाम केन्द्र, परम्परागत सेवा क्लिनिक तथा यस्तै प्रकारका क्लिनिक तथा सेवा केन्द्रहरु
- (ग) जेरियाट्रिक परामर्श केन्द्र
- (घ) डि र ई वर्गको प्रयोगशालाहरु
- (ङ) १५ शैया सम्मका अस्पताल ।

४. पूर्वाधार निर्माण मनसाय पत्रका लागि निवेदन दिनुपर्ने : (१) यस निर्देशिका बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, स्वास्थ्य सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न इच्छुक स्वास्थ्य संस्थाले आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गर्ने प्रयोजनका लागि अनुसूची - ३ बमोजिमका ढाँचामा मनसाय पत्रका लागि निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा राजापुरले निवेदन प्राप्त भएको पन्ध्र कार्य दिनभित्र देहायका विवरणहरु परीक्षण गर्ने प्रयोजनका लागि अनुगमन समिति खटाउन सक्नेछ :

- (क) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाको व्यावसायिक कार्ययोजना,
- (ख) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्था रहने स्थानको उपयुक्तता र जग्गाको पर्याप्तता,
- (ग) प्रारम्भिक वातवारणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभावमूल्याङ्कन प्रतिवेदन,
- (घ) प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा पुर्‍याउने क्षेत्र, सो क्षेत्रको जनसंख्या/जनघनत्व, प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा पुर्‍याउने क्षेत्रमा अन्य अस्पतालहरुको अवस्थिति र प्रस्तावित अस्पतालले पुर्‍याउने थप योगदान,
- (३) अनुगमन समितिले उपदफा (२) मा उल्लिखित विषयहरुको विश्लेषण गरी स्पष्ट राय सहितको प्रतिवेदन तीस कार्य दिन भित्र राजापुरको समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिमका प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि सो प्रतिवेदनको आधारमा पूर्वाधार निर्माणका लागि अनुमति दिन उपयुक्त हुने देखिएमा प्रतिवेदन प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र कार्य दिन भित्र राजापुरले बढीमा तीन वर्षसम्मको समयावधि दिई पूर्वाधार निर्माणका लागि निवेदकलाई मनसायपत्र (Letter of Intent) प्रदान गर्न सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिमको अवधि भित्र मनासिव कारण परी पूर्वाधार निर्माण गर्न नसकेको भनी समयावधि थपका लागि सम्बन्धित अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्थाले अनुरोध गरेमा राजापुरले त्यस्ता अस्पताललाई बढीमा दुई वर्षमा नबढ्ने गरी पूर्वाधार निर्माणका लागि समयावधि थप गर्न सक्नेछ ।

५. सञ्चालन इजाजत दिन सकिने : (१) दफा ४ बमोजिम पूर्वाधार निर्माण कार्य सम्पन्न भए पछि सो पूर्वाधार तयार भएको व्यहोरा सहित सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले सेवा सञ्चालन गर्ने आवश्यक कागजातहरु संलग्न गरी अनुसूची ४ बमोजिमको ढाँचामा र स्वास्थ्य क्लिनिक स्थापना तथा सञ्चालन इजाजत लागि अनुसूची ५ बमोजिमका ढाँचामा राजापुर समक्ष निवेदन दिनुपर्नेछ । स्वास्थ्य संस्था दर्ताका लागि अनुसूची ७ बमोजिमको स्थापना दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा राजापुरले निवेदन प्राप्त गरेको मितिले सात दिन भित्र प्राविधिक समिति खटाउनु पर्नेछ ।

- (३) उपदफा (२) बमोजिम खटिएको प्राविधिक समितिले पन्ध्र कार्य दिनभित्र स्थलगत निरीक्षण गरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गर्न उपयुक्त भए नभएको राय सहितको प्रतिवेदन राजापुर समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम प्राविधिक समितिको प्रतिवेदनका आधार र यस निर्देशिकामा उल्लिखित अन्य मापदण्ड पूरा गरेका स्वास्थ्य संस्थालाई राजापुरले पाँच वर्षका लागि स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न इजाजत दिन सक्नेछ । स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन इजाजत पत्रको ढाँचा अनुसूची ५ बमोजिम हुनेछ ।
- (५) यस दफा बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिनेदिने सम्बन्धमा उपदफा (३) बमोजिम प्राविधिक समितिको प्रतिवेदन प्राप्त भएको मितिले सात कार्य दिनभित्र निर्णय गरी सक्नुपर्नेछ र सो को जानकारी सम्बन्धित संस्थालाई दिनुपर्नेछ ।
- (६) यो निर्देशिका प्रारम्भ हुँदाका बखत संस्थादत्ता गर्ने निकायमा दर्ता भएको तर दफा (५) बमोजिम इजाजत लागि निवेदन नदिई सञ्चालन गरिरहेका स्वास्थ्य संस्थाले अनुसूची ७ मा उल्लेख भए बमोजिमका दस्तुरको अतिरिक्त दुइगुणा बढी दस्तुर लिई एक पटकको लागि निर्देशिका बमोजिमको प्रकृया पूरा गरी सञ्चालन अनुमति दिन सकिनेछ ।
- (७) यो निर्देशिका प्रारम्भ हुँदाका बखत संस्था दर्ता गर्ने निकायमा दर्ता भई इजाजतका लागि निवेदन दिएका स्वास्थ्य संस्थाले अनुसूची – ७ मा उल्लेख भए बमोजिमको अतिरिक्त लाग्ने दस्तुरमा ५० प्रतिशत बढि दस्तुर बुझाएमा एक पटकको लागि निर्देशिका बमोजिमको प्रकृया पूरा गरी सञ्चालन अनुमति दिन सकिनेछ ।
- (८) उपदफा (२) (३) र (५) बमोजिम तोकिएको म्याद भित्र राजापुर अनुगमन समितिले कार्य सम्पन्न नगरेमा अनुमतिका लागि निवेदन दिने स्वास्थ्य संस्थाले एक तह माथिल्लो निकायमा उजुर गर्न सक्नेछ । यसरी प्राप्त भएको उजुरी सम्बन्धमा सम्बन्धित माथिल्लो निकायले उपदफा (२), (३) र (५) मा तोकिएको म्यादमा नबढ्ने गरी शीघ्र अनुगमनको व्यवस्था मिलाई सञ्चालन अनुमतिको व्यवस्था गरिदिन सक्नेछ ।

६. **थप सेवा विस्तार गर्न वा शाखा स्थापना गर्न अनुमति लिनुपर्ने :** स्वास्थ्य संस्थाले आफूले सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति पाएका सेवाको अतिरिक्त थप सेवा विस्तार गर्न वा शाखा स्थापना गरी सेवा सञ्चालन गर्न चाहेमा अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट यस निर्देशिका बमोजिमका प्रकृया पूरा गरी अनुमति प्राप्त गर्नुपर्नेछ ।

७. **पुनः अनुमति प्राप्त गर्न निवेदन दिनुपर्ने:** (१) यो निर्देशिका प्रारम्भ हुँदाका बखत सञ्चालन स्वीकृत लिएका स्वास्थ्य संस्थाले यस निर्देशिका बमोजिम तोकिएको पूर्वाधार तथा मापदण्ड कार्यान्वयन प्रयोजनका लागि यो निर्देशिका प्रारम्भ भए पछि तोकिएको अवधिभित्र पूर्वाधार तयारी योजना -भवन प्रबलीकरण वा नयाँ निर्माण योजना सहित राजापुर समक्ष निवेदन दिनुपर्नेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त हुन आएमा राजापुर नगरपालिकाले त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थालाई यस निर्देशिका बमोजिम तोकेको पूर्वाधार पूरा गर्नका लागि तीनवर्षे र मापदण्ड कायम गर्नका लागि एक वर्षको समयवधि दिन सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम समयवधि थपभएका स्वास्थ्य संस्थाले प्रत्येक छ/छ महिनामा प्रगति प्रतिवेदन राजापुर समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (४) प्रबलीकरण हुने अस्पताल वा नयाँ निर्माण गर्न अनुमतिले साविकको भवनबाट सेवा दिईरहेका स्वास्थ्य संस्थाले निर्माण अवधि भरका लागि भवनको कारण वा अस्पतालको औजार उपकरणले हुनसक्ने दुर्घटनाको लागि शैया क्षमता बराबरका संख्यामा प्रतिव्यक्ति एकलाख रुपैया बराबरका सामुहिक दुर्घटना बीमाको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।
- (५) यस दफा बमोजिमका प्रकृया पूरा गरेका स्वास्थ्य संस्थालाई दफा ५ बमोजिम स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्न अनुमति प्रदान गरिनेछ ।
- (६) यस दफा बमोजिम अनुमतिका लागि निवेदनन दिने, निवेदन दिएपनि अनुमति नपाउने वा निर्धारित अवधिभित्र पूर्वाधार वा मापदण्ड कायम नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको अनुमति राजापुर नगरपालिकाले रद्द गर्नेछ ।

८. **अनुमति दस्तुर बुझाउनुपर्ने:** स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सेवा विस्तार वा स्तरोन्नति गर्न अनुमति प्राप्त भएमा सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले अनुसूची ६ मा उल्लेख भए बमोजिमको अनुमति दस्तुर राजापुरलाई बुझाउनुपर्नेछ ।
९. **नवीकरण गराउनुपर्ने:** (१) यस निर्देशिका बमोजिम स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति प्राप्त स्वास्थ्य संस्थाले सेवा सञ्चालन इजाजतको को अवधि समाप्त हुनु भन्दा कम्तिमा तीन महिना अघि राजापुर समक्ष नवीकरणका लागि अनुसूची ८ बमोजिमको ढाँचामा निवेदन दिनु पर्नेछ । राजापुरले आवश्यक जाँचवुझ गरी यस निर्देशिका बमोजिम मापदण्ड पूरा गरेको पाइएमा इजाजतपत्रको अवधि सकिनु अघि इजाजतपत्रको नवीकरण अनुसूची ९ बमोजिमको ढाँचामा गरी दिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा राजापुरले अनुसूची ७ मा उल्लेख भए बमोजिमको दस्तुर लिई पाँच वर्षका लागि स्वास्थ्य संस्थालाई सेवा सञ्चालन इजाजतको नवीकरण गरिदिन सक्नेछ । तर यो निर्देशिका प्रारम्भ हुनु अघि स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गर्ने अनुमति पाएका स्वास्थ्य संस्थाको हकमा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले यस निर्देशिका बमोजिम तोकिएको मापदण्ड तथा पूर्वाधार कायम नगरेसम्म तीन वर्षमा नबढाई प्रत्येक एक वर्षका लागि अनुमति नवीकरण गरि दिन सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिमका अवधिभित्र मानसिब कारण परी निवेदन पेश गर्न नसकेको भनी कारण खुलाई थप तीन महिना भित्र निवेदन पेश गरेमा दोब्बर नवीकरण दस्तुर लिई राजापुरले सेवा सञ्चालन अनुमति नवीकरण गरि दिन सक्नेछ ।
- (४) उपदफा (२) वा (३) बमोजिमको अवधि भित्र नवीकरणका लागि निवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको सेवा सञ्चालन अनुमति पत्र स्वतः खारेज हुनेछ र सो जानकारी प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचनामा समेत दिनुपर्नेछ ।
१०. **गुणस्तर तथा मापदण्ड अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) स्वास्थ्य संस्थाले आफूले प्रदान गरेका सेवाहरुको यस निर्देशिकामा उल्लिखित मापदण्ड बमोजिमको गुणस्तर भए नभएको सम्बन्धमा प्रत्येक वर्ष परीक्षण (स्वः मूल्यांकन गराई सो को प्रतिवेदन आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महिना भित्र राजापुर समक्ष अनिवार्य रुपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको अवधि भित्र प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई सो प्रतिवेदन पेश गर्न राजापुर नगरपालिकाले निर्देशन दिन सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) मा जुन सुकै कुरा लेखिएको भएतापनि राजापुर, प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना र मन्त्रालयले आवश्यकता अनुसार जोखिम, भौगोलिक अवस्थिति, बिरामीको चाप, शल्यक्रियाको संख्या, वित्तीय लगानीका आधारमा नमूना छनौट गरी स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरेको सेवाको गुणस्तर तथा यस निर्देशिकाको मापदण्ड पूरा गरे नगरेको सम्बन्धमा निरीक्षण तथा अनुगमन गर्न वा गराउन सक्नेछ ।
- (४) यस निर्देशिकामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना तथा मन्त्रालयले जुन सुकै निकायबाट सेवा सञ्चालन अनुमति प्राप्त गरेका अस्पताल वा स्वास्थ्य संस्था र राजापुर समेत अनुगमन गर्न सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (३) वा (४) बमोजिम नियमित वा आकस्मिक अनुगमन गर्दा तोकिएका गुणस्तर वा पूर्वाधार पूरा नगरी सेवा सञ्चालन गरेको पाइएमा त्यस्ता संस्थालाई तत्काल सुधारका लागि बढीमा तीन महिनाको म्याद दिई सुधारको मौका दिन सकिनेछ ।
- (६) यस दफा बमोजिम निरीक्षण तथा अनुगमनका क्रममा दिएको निर्देशन पालना नगर्ने, यस निर्देशिका बमोजिमका गुणस्तर तथा पूर्वाधार मापदण्ड पूरा नगर्ने वा गुणस्तर परीक्षणको वार्षिक प्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई राजापुर नगरपालिकाले त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरि आएको सेवा पूर्ण वा आंशिक रुपमा तत्काल बन्द गर्न आदेश दिन सक्नेछ ।
- (७) उपदफा (६) बमोजिम स्वास्थ्य संस्थालाई कारबाही गर्नुपूर्व सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थालाई मनासिब माफिको सफाइपेश गर्ने मौकै दिनुपर्नेछ ।
- (८) यस निर्देशिकामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि अन्य प्रचलित कानून बमोजिम गरिने अनुगमनलाई वा व्यवस्थाले सीमित गर्नेछैन ।

- (९) स्वास्थ्य सेवा संचालन सम्बन्धी अनुमति लिने प्रक्रिया प्रारम्भ नगरेका स्वास्थ्य संस्थामा कुनै पनि चिकित्सक, नर्स वा स्वास्थ्यकर्मीले क्लिनिकल प्राक्टिस गर्न पाउने छैन । कुनै चिकित्सक, नर्स वा स्वास्थ्यकर्मीले त्यस्तो संस्थामा क्लिनिकल प्राक्टिस गरेमा निजलाई कारवाहीको लागि सम्बन्धित परिषद्मा लेखी पठाईनेछ ।
- (१०) राजापुर अन्तर्गतका निजी अस्पताल, नर्सिङ होम, स्वास्थ्य क्लिनिक र औषधि पसलको अनुगमन अनुसूची १२ बमोजिमको चेकलिस्ट प्रयोग गरी गर्न सकिनेछ भने अन्य स्वास्थ्य संस्थाको अनुगमन प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

११. **निवेदन दिन सक्ने:** (१) दफा १० को उपदफा (७) बमोजिम दिएका आदेश वा अनुगमन समितिले यस निर्देशिका बमोजिम पेश गरेको अनुगमन प्रतिवेदन उपर चित्त नबुझ्ने स्वास्थ्य संस्थाले त्यस्तो प्रतिवेदन पेश भएको मितिले १५ दिन भित्र चित्त नबुझ्नुको स्पष्ट आधार र कारण सहित पुनरावलोकनको लागि प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचना समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त भएको निवेदन राजापुरले प्रतिक्रिया समेत लिई प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचनाले छानविन गरी यथाशीघ्र निर्णय गर्नेछ र सो सम्बन्धमा प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचनाले गरेको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।
१२. **स्वास्थ्य संस्था गाभिई सञ्चालन गर्न सक्ने :** स्वास्थ्य सेवालाई गुणस्तरीय, प्रभावकारी तथा सुविधायुक्त बनाउन सञ्चालनमा रहेका एक भन्दा बढी स्वास्थ्य संस्थाहरु एक आपसमा गाभिई सेवा सञ्चालन गर्न चाहेमा सेवा सञ्चालन गर्न राजापुर समक्ष त्यस्ता स्वास्थ्य संस्थाहरुले संयुक्तरूपमा निवेदन दिन सक्नेछन् ।
१३. **अनुमति खारेजी तथा कारवाही सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) यस निर्देशिकामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि राजापुर नगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन सम्बन्धी अनुमति लिन वा अनुमति नवीकरण गर्नको लागि एक पटकको लागि निश्चित समय अवधि दिई सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको अवधिभित्र स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन सम्बन्धी अनुमति नलिने स्वास्थ्य संस्थाको र दफा ९ को उपदफा (५) बमोजिमको अवधिभित्र अनुमति नवीकरण नगर्ने स्वास्थ्य संस्थाको अनुमति स्वतः खारेज हुनेछ ।

परिच्छेद- ३

स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन तथा गुणस्तर सम्बन्धी व्यवस्था

१४. **स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन :** (१) यस निर्देशिका बमोजिम अनुमति नलिई कसैले पनि स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्नुहुदैन ।
- (२) कसैले यस निर्देशिका बमोजिम अनुमति नलिई स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गरेको पाइएमा सो कार्य रोकन तथा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्था आवश्यक कानुनी कारवाहीको लागि सोभै सम्बन्धित जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा लेखी पठाउनेछ र त्यस्ता संस्थाका सञ्चालक भविष्यमा स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन अनुमति प्रदान नगर्नेगरी अभिलेख समेत राखिनेछ ।
- (३) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो उद्देश्य र क्षमता अनुसार राजापुर बाट अनुमति लिई देहायका सेवाको समुचितव्यवस्थागरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्नसक्नेछ :
- (क) आधारभुत स्वास्थ्य सेवा
 - (ख) सामान्यचिकित्सा सेवा
 - (ग) सामान्यशल्यक्रिया सेवा
 - (घ) स्त्रीतथा प्रसुति सेवा
 - (ङ) आकस्मिक सेवा,
 - (च) बाल सोग तथाशिशु सेवा
 - (छ) सामान्यदन्त सेवा
 - (ज) बहिरंग सेवा,
 - (झ) अन्तरंग सेवा,
 - (ञ) निदानात्मक सेवा (प्रयोगशाला, रेडियो ईमेजिङआदि)
 - (ट) फार्मेसीसेवा,

(ठ) रक्त संचार सेवा,

* **नोट १५** शैया सम्मका अस्पतालले सम्बन्धित चिकित्सकको उपलब्धतामा आकस्मिक शल्यक्रिया सेवा प्रदान गर्न सक्नेछन् तर अन्य विशेषज्ञ सेवा दिन मिल्ने छैन । यदि अन्य सेवा दिनु परेमा सम्बन्धित तहबाट कम्तिमा ५० शैयामा स्तरोन्नती हुनुपर्नेछ ।

१५. **गुणस्तर सुनिश्चितता सम्बन्धी मापदण्ड:** (१) स्वास्थ्य संस्थाले दफा ३ बमोजिमका स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्दा देहायको गुणस्तरको सुनिश्चितता गर्नुका साथै देहायका उल्लिखित मापदण्डहरूको समेत पालना गरेको हुनुपर्नेछ :
- (क) बहिरंग विभागमा आउने बिरामीको चापका आधारमा बिरामी दर्ता, विशेषज्ञ परामर्श, निदानात्मक सेवाहरू र औषधी कक्षमा छिटो छरितो सेवा दिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
 - (ख) स्वास्थ्य संस्थामा नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिम संक्रमण नियन्त्रण (Infection Prevention) को व्यवस्था हुनुपर्नेछ र सोको नियमित र प्रभावकारी अनुगमन गर्नु पर्नेछ ।
 - (ग) स्वास्थ्य संस्थाले विभिन्न ईकाईबाट प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाहरू स्तरीय रूपमा सञ्चालन गर्न कार्य सञ्चालननिर्देशिका (Standard Operating Manual) तयार गरी लागु गर्नुपर्नेछ ।
 - (घ) स्वास्थ्य संस्थाले बहिरङ्ग सेवा प्रदान गर्ने चिकित्सकहरू उपलब्ध हुने समयतालिका (दिन र बार खुल्न गरी) सबैले देख्ने ठाउँमा राखिएको हुनुपर्नेछ ।
 - (ङ) स्वास्थ्य संस्थाले उपलब्ध गराउने भनिएको विशेषज्ञ सेवा सम्बन्धित विशेषज्ञ चिकित्सकबाट प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
 - (च) बिरामीले आफूले सेवा लिन चाहेको चिकित्सकबाट सेवा लिन पाउने व्यवस्था सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ ।
 - (छ) बिरामी वा बिरामीको रेख देख गर्ने व्यक्तिलाई रोग र उपचार पद्धति बारे स्पष्ट जानकारी दिने व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
 - (ज) अस्पताल परिसर तथा सेवा दिने कक्षहरू नियमित रूपमा सफा सुगन्ध राखिएको हुनुपर्नेछ ।
 - (झ) सबैले देख्ने स्थानमा उजुरी पेटिका राखिएको हुनुपर्नेछ ।
 - (ञ) जनगुनासो व्यवस्थापनका लागि गुनासो सुन्ने अधिकारी तोकी जनगुनासो तथा पर्न आएका उजुरी समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ । साथै समाधान हुन नसके भएमा सोको कारण सम्बन्धित व्यक्तिलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ ।
 - (ट) बिरामीले संस्थाबाट सेवा प्राप्त गर्न लाग्ने शुल्क, प्रकृया तथा अवधि समेत खुलाएको बिरामी बडापत्र (Patient Charter) अस्पतालमा नेपाल सरकारले अनुसूची १० बमोजिमको ढाँचामा तयार गरी सबैले देखिने गरी राख्नुपर्नेछ र सोहीअनुरूप सेवाको निश्चितता गर्नुपर्नेछ ।
 - (ठ) अस्पतालमा आउने बिरामीलाई आवश्यक पर्ने जानकारी गराउन सोधपुछ वा सहायताकक्षको व्यवस्था गरी सेवाग्राहीलाई आवश्यक जानकारी दिने व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।
 - (ड) सेवा प्रदायक चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीहरूको सुरक्षाका लागि विभिन्न सरुवा रोग विरुद्धका खोप तथा व्यक्तिगत सुरक्षा व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।
 - (ढ) हरेक स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत कर्मचारीहरूको सेवा शर्त सम्बन्धी विनियम बनाएको हुनुपर्नेछ ।
 - (ण) स्वास्थ्य संस्थाले नेपाल सरकारबाट सञ्चालित सेवा वा कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा नेपाल सरकारले तोकेका प्रोटोकल/मापदण्ड/निर्देशिका रूपमा अनिवार्य पालना गरेको हुनुपर्नेछ ।
 - (त) अस्पतालले चौबीसै घण्टा चिकित्सक तथा दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट आकस्मिक सेवा दिएको हुनु पर्नेछ ।
 - (थ) अस्पतालमा रहेको आकस्मिक शैया क्षमताको आधारमा चिकित्सक तथा अन्य स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ र सोको विवरण अनुसूची ११ बमोजिमको ढाँचामा सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।
 - (द) आकस्मिक विभागबाट बिरामी भर्ना गर्ने, रिफर गर्ने, बिरामीको रेफरल प्रकृया र बिरामी सार्ने पद्धति स्पष्ट परिभाषित भएको हुन पर्नेछ र सोको व्यवहारा बमोजिमको ढाँचामा सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।
 - (ध) अस्पतालमा उपचारका लागि आउने विपन्न, असहाय, बेवारिसे बिरामीका लागि कुल शैयाको दश प्रतिशत शैया छुट्याई निःशुल्क उपचार अनिवार्य रूपमा उपलब्ध गराउनुपर्नेछ ।
 - (न) खण्ड (ध) बमोजिम उपलब्ध गराएका उपचार सेवाको अभिलेख राखी सोको प्रतिवेदन राजापुर कार्यालयमा नियमित रूपमा पठाउनुपर्नेछ ।

- (प) अस्पतालहरुमा ज्येष्ठ नागरिकहरुलाई विशेष किसिमका सुविधाका व्यवस्था हुन पर्ने र आवश्यक मात्रामा शैया छुट्याउनु पर्नेछ ।
- (फ) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन गरिने भवन र अन्य पूर्वाधार भवन संहिता र सम्बन्धित क्षेत्र भवन निर्माण सम्बन्धी मापदण्ड अनुरूप हुनुपर्नेछ ।
- (ब) अस्पतालले विपद् व्यवस्थापनको कार्ययोजना बनाएको हुनुपर्नेछ । सो कार्यका लागि सम्पर्क व्यक्ति तोकिएको जानकारी राजापुर कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।
- (भ) अस्पतालले सूचना अधिकारी तोक्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद-४

अस्पताल सम्बन्धी मापदण्डहरु

१६. अस्पताल सम्बन्धी मापदण्डहरु: (१) अस्पतालले सेवा सञ्चालनगर्दा देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :

- (क) अस्पताल रहने स्थानधुवाँ, धुलो, ध्वनि, जल तथा जमिन प्रदूषणबाट मुक्त भएको ।
- (ख) अस्पताल रहने क्षेत्र र हाताभित्र उपयुक्त सुरक्षाको व्यवस्था भएको ।
- (ग) अस्पताल स्थापना हुने स्थान सडक यातायातको पहुँच भएको ।
- (घ) पानी, बिजुली र सञ्चार सुविधा उपलब्ध भएको ।
- (ङ) सवारी साधन पार्किङका लागि पर्याप्त व्यवस्था भएको ।
- (च) अस्पताल परिसरमा स्वस्थकर वातावरणका लागि वृक्षारोपण तथा बगैचाको व्यवस्था भएको ।
- (२) **आकस्मिक सेवाका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछ :**
 - (क) कुल शैया क्षमताको कम्तिमा दश प्रतिशतका दरले आकस्मिक कक्षमा शैयाहरु उपलब्ध हुनु पर्नेछ । आकस्मिक सेवाका लागि छुट्याएको शैयालाई देहाय अनुरूप वर्गीकरण गरी सेवा दिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ:
 - (ख) आकस्मिक कक्ष सञ्चालन गर्दा अल्ट्रासाउण्ड, एक्सरे इमेजिङ सेवा, प्रयोगशाला, ओ.पी.डी., ओ.टी. तथा अन्य वार्डहरुमा समेत सजिलै विरामी ल्याउन लैजान सकिने (व्हिलचेर (ट्रली, स्टेचर) गरी सञ्चालनमा ल्याएको हुनु पर्नेछ ।
 - (ग) आकस्मिक कक्षमा प्रतिकालय, शौचालय, ट्रायज (Triage Room) चेन्जिङ रुम, Medico-legal Case जस्तै Rape victim आदिको लागि गोपनीयता सुनिश्चित हुने कोठाको समेत व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
 - (घ) चौबीसै घण्टा आकस्मिक सेवा दिने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।
 - (ङ) आकस्मिक विभागबाट विरामी भर्ना गर्न, रिफर गर्ने विरामीको रेफरल प्रकृया विरामी तथा सन्ने पद्धति स्पष्टरूपमा परिभाषित रहेको हुनु पर्नेछ ।
 - (च) प्रकोपजन्य रोगहरु, प्राकृतिक प्रकोप जस्ता पक्षहरुलाई विचार गरी आकस्मिक सेवाका उपचार लागि संस्थाले विपत्त व्यवस्थापन योजन बनाएको हुनु पर्नेछ ।
 - (छ) आकस्मिक सेवामा काम गर्ने जनशक्ति कम्तिमा Basic Life Support (BLS)/Primary Trauma Care (PTC)/Advance Cardiac Life Support (ACLS)/ Advance Trauma Life Support (ATLS) सम्बन्धी तालिम लिएको हुनु पर्नेछ ।
- (३) **बहिरंग विभागका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पूरा गरेको हुनुपर्नेछ:**
 - (क) अस्पतालबाट प्रदान हुने प्रत्येक विशेषज्ञ सेवाका लागि ओ.पी.डी. कक्षको व्यवस्था मिलाएको।
 - (ख) अस्पतालका लागि सामान्यतया सामान्य चिकित्सा, बालरोग, सामान्य शल्यक्रिया, स्त्री तथा प्रसुती सेवा हुनुपर्नेछ ।
 - (ग) उपलब्ध भएका चिकित्सकहरु मध्ये सेवाग्राहीले उपलब्ध भएसम्म रोजेको चिकित्सकसँग परीक्षण गर्न पाउने व्यवस्था भएको ।

(४) अन्तरंग विभागका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ :

- (क) अस्पतालमा शल्यक्रिया पश्चात पनि बिरामीको अवस्था स्थिर नभएसम्म उक्त शल्यक्रिया गर्ने समूह तथा सर्जन चिकित्सक र एनेस्थेसियोलोजिष्ट अस्पतालमा रहिरहनु पर्ने र तत्पश्चात पनि सर्जरीको प्रकृति हेरी आवश्यक परेको खण्डमा तत्काल उपलब्धहुने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने।
- (ख) नर्सिङ ड्यूटी स्टेशनबाट प्रत्येक बिरामीको प्रत्यक्ष निगरानीहुने व्यवस्था गर्नु पर्ने । उक्त सुविधा नभएमा प्रत्येक बिरामीको शैयामा कल बेल राख्नु पर्ने ।

(५) एलाईड हेल्थ तथा निदानात्मक सेवाका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पुरा गरेकोहुनु पर्नेछ :

- (क) प्रत्येक किसिमका परीक्षणको लागि राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला नीति अनुरूपको प्रयोगशालाको व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।
- (ख) रेडियो डाइग्नोसिस, अल्ट्रासाउण्ड, एक्सरे फिल्मलोडिङ, अनलोडिङतथा प्रोसेसिङ लगायतका इमेजिङ सेवा कक्षहरु ओ.पी.डी., ओ.टी. तथा वार्डहरुलाई समेत सजिलै बिरामी ल्याउन लैजान सकिने व्हीलचेयर (ट्रली,स्टेचर) गरी संचालनमा ल्याएको हुनुपर्ने ।
- (ग) यस्ता सेवा प्रदान गरिने कोठाहरुमा प्रतिकाल, शौचालय, चेन्जिङ रुमको व्यवस्था समेत भएको हुनुपर्ने ।

(६) अस्पतालमा पोषण, खोप, आमा र वच्चाको स्वास्थ्य, परिवार नियोजन जस्ता सेवाहरुको सरकारको नीति बमोजिम प्रवर्द्धनात्मक तथा प्रतिरोधात्मक सेवा उपलब्ध हुनु पर्नेछ ।

(७) अस्पतालमा कम्तीमा वच्चा तथा आमाको लागि विशेषज्ञ सेवा र विशेषज्ञ अस्पतालमा सो अस्पतालको प्रकृति अनुसारको विशेषज्ञ सेवा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(८) औषधि पसल Pharmacy का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार मापदण्ड पुरा गरेको हुनुपर्नेछ

- (क) अस्पताल हाताभित्र औषधि पसलको व्यवस्था अस्पताल फार्मसी सेवा निर्देशिका, २०७० बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।
- (ख) चौबिसै घण्टा फार्मसी सञ्चालनका लागि फार्मसी विषय अध्ययन गरेका दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (ग) फार्मसी कक्षमा औषधिको गुणस्तरमा ह्रास नहुने गरी सुरक्षित भण्डारण गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने । साथै संवेदनशील औषधि तथा भ्याक्सिनको भण्डारण तोकिएको तापक्रममा भण्डारण हुनुपर्ने ।
- (घ) उपचारमा प्रयोग गरिने लागू औषधहरु (Narcotic drugs) लागू औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ बमोजिम स्वास्थ्य संस्थाले चिकित्सकको लिखित प्रेस्क्रिप्सन अनुसार मात्र वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ । साथै औषधिको आम्दानी तथा वितरणका अभिलेख राख्नु पर्नेछ।
- (ङ) म्याद नाघेका औषधिहरु नियमित रुपमा नेपाल स्वास्थ्य अनुसन्धान परिषदको Hospital Waste Management Guideline मा उल्लेख भएकोमा सोही बमोजिम नभएको खण्डमा विश्व स्वास्थ्य संगठनको निर्देशिका बमोजिमको विधि अपनाई नष्ट गर्नुपर्नेछ ।
- (च) आकस्मिक सेवाका लागि चाहिने आवश्यक औषधिहरु चौबिसै घण्टा उपलब्धहुने व्यवस्था हुनु पर्ने ।
- (छ) अस्पतालले बाह्य व्यक्तिवा संस्थालाई फार्मसी सेवा संचालन गर्न दिएको सो अवस्थामा सो व्यक्ति वा संस्थाले पनि अस्पतालले पालना गर्नुपर्ने माथि उल्लेख भएका शर्तहरु सम्पूर्ण अनिवार्य रुपमा पालना गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्ने
- (ज) औषधीको खुद्रा मूल्यमा छुटको व्यवस्था भएमा सबैले देख्ने गरी सूचना टाँस गर्नु पर्नेछ ।
- (झ) भवन संहितामा उल्लेखित मापदण्ड अनुरूप औषधि पसल सञ्चाल नहुने भवन निर्माण भएको हुनु पर्ने ।

(९) रक्त सञ्चार सेवाका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ :

- (क) बिरामीको लागि आवश्यक पर्ने ब्लड उपलब्ध हुने गरी व्यवस्था मिलाइएको हुनु पर्ने ।

(१०) अस्पतालमा रहेका बिरामी तथा अन्य सेवाग्राहीलाई असहज नहुने गरी अलग्गै चिस्यान कक्ष वा शवगृहको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

- (११) अस्पताल व्यवस्थापन (**Hospital Management**) का लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार सम्बन्धी मापदण्ड पुरा गरेको हुनु पर्नेछ :
- (क) सोधपूछ तथा गुनासो सुनुवाई कक्ष :
- (१) सेवाग्राहीहरुको सुविधाको लागि आवश्यक कर्मचारी सहितको सोधपूछ कक्षका व्यवस्थो हुनुपर्ने ।
 - (२) अस्पतालले प्रदान गर्ने सेवाका विषयमा सेवाग्राहीको गुनासो सुनुवाइ गर्ने उचित प्रवन्ध मिलाइएको हुनु पर्ने ।
- (ख) सूचना संप्रेषण :
- (१) अस्पताल भित्र प्रभावकारी सूचना संप्रेषणका लागि आन्तरिक टेलिफोन (**Intercom**) को व्यवस्थाका साथै आवश्यक आधुनिक संयन्त्रको समुचित प्रयोग हुनुपर्ने ।
 - (२) अस्पतालहरुमा सार्वजनिक संचार सेवाको व्यवस्था हुनुपर्ने ।
 - (३) प्रहरी, एम्बुलेन्स, दमकल जस्ता सेवा लगायतका आकस्मिक सेवा टेलिफोन नम्बरहरु स्पष्ट देखिने गरी राख्नु पर्ने ।
- (ग) पानी वितरण :
- (१) अस्पतालमा बिरामी र अन्य ब्यक्तिहरुका लागि चौबीसै घण्टा शुद्ध पानी विश्व स्वास्थ्य संघले तोके अनुरूपको आपूर्ति हुनु पर्ने ।
 - (२) अस्पतालद्वारा वितरण हुने पानीको गुणस्तर परिक्षण ४/४ महिनामा गराई अभिलेख राखिएको हुनुपर्ने । बहिरंग, नर्सिङ्ग कक्ष, अन्तरंग, अपरेशन आपतकालीन थिएटर कक्षहरुमा पानी व्यवस्था हुनु पर्ने ।
- (घ) विद्युत आपूर्ति :
- (१) अस्पताल क्षेत्रभित्र र सबै विभागहरुमा चौबीसै घण्टा विद्युत आपूर्ति व्यवस्थाहुने मिलाएको हुनुपर्ने । साथ लाडसेडिडको समयमा विद्युत आपूर्ति गर्न अटोमेटिक ब्याकअप सिष्टम स्थापना गरेको हुनुपर्ने ।
 - (२) ओ.टी., इमर्जेन्सी कक्ष लगायतका संवेदनशील कक्षहरुमा आपतकालीन विद्युत ब्याक-अप सिष्टम राखेको हुनुपर्ने ।
- (ङ) सरसफाई तथा शौचालय व्यवस्था :
- (१) अस्पतालको सम्पूर्ण क्षेत्र सधै सफा राख्नु पर्नेछ ।
 - (२) अस्पतालमा देहाय बमोजिमको सेवा दिइने कक्षहरु व क्लिनिकमा शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्नेछ :
- (क) आकस्मिक कक्ष
 - (ख) लेवर रुम
 - (ग) प्याथोलोजी सेवा
 - (घ) बहिरंग विभाग (आवश्यकता अनुसार महिला र पुरुषका लागि अलग अलग)
 - (ङ) प्रति छ बेडको जनरल सेवामा एक
 - (च) महिला तथा अपाङ्गका लागि अलगै
 - (छ) क्याविन तथा डबल रुमका लागि एटेच भएको
 - (ज) डाक्टर तथा स्टाफका लागि (आवश्यकतानुसार)
- (३) अस्पताल हाताभित्र सेवाग्राही तथा सेवाप्रदायकका लागि पर्याप्त पानी साबुन र सहितको शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
 - (४) शौचालय सधै सफा राख्ने व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।

(च) **मर्मत सम्भार व्यवस्था :**

- (क) अस्पतालले प्रयोग गर्ने उपकरण तथा औजारहरु समयमानै मर्मतको व्यवस्था हुनु पर्नेछ । साथै ठूला र गम्भीर प्रकृतीका औजार उपकरणहरुको कम्पनीले निर्दिष्ट गरेको मर्मत अवधि अनुसार मर्मत सम्भार कार्ययोजना बनाई सोही अनुसार मर्मत गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ख) अस्पतालको भवन, सवारी साधन, मेसिनरी औजार, यन्त्र, उपकरण, विद्युतीय उपकरण र अन्य विद्युतीय उपकरणहरुको नियमित मर्मतसंभार गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।

(छ) **बिरामी कुरुवालाई सुविधा :** अस्पतालको वार्ड तथा उपचार अन्य दिने स्थानमा आवश्यकता अनुसार बिरामीको साथमा रहने एक जना कुरुवालाई बस्न सक्ने प्रवन्ध हुनु पर्नेछ ।

(ज) **क्यान्टिन सुविधा:** स्वास्थ्य संस्थाहाताभिन्न खाना पकाउने (Kitchen) र खानाखाने (Dining) अलग- अलग ठाउँ सहितको सफा र सुविधायुक्त क्यान्टिनको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।

(झ) **लण्डी व्यवस्था :**

- (क) अस्पतालमा प्रयोग हुने एप्रोन, पन्जा, टोपी, जुता, तन्ना, खोल, तक्रिया, रुमाल जस्ता लुगा कपडा धुनको लागि लण्डीका व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।
- (ख) अस्पताल भर्ना भएका बिरामीको लुगा धुने सुविधाको व्यवस्था भएको हुनु पर्ने ।

(ञ) **भण्डार (Store) व्यवस्था :**

- (क) आपत्कालीन अवस्थामा प्रयोग हुने सामग्रीहरुको अलग्गै भण्डार कक्ष हुनुपर्ने । यस्तो भण्डारमा कम्तिमा एक महिनाको लागि अत्यावश्यक सामग्री स्टक राख्ने व्यवस्था हुनुपर्ने ।
- (ख) अस्पतालको लागि आवश्यक लत्ताकपडा, सरसफाइ सामग्री, औजार, उपकरण तथा औषधिको न्यूनतम मौज्जदत रहनु पर्ने सो सामग्रीहरुको उपयुक्त भण्डारणको Refrigerator, Ventililation, A/C) आदि व्यवस्था गरेको हुनु पर्ने ।

(ट) **सुरक्षा व्यवस्था:**

- (क) अस्पतालमा सुरक्षा व्यवस्था मिलाउन सुरक्षा गार्डको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने।
- (ख) आपत्कालीन अवस्थाको लागि तत्काल सेवाप्रदान गर्न राज्यका सुरक्षा निकायसँग समन्वय कायम गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्ने ।

(१२) **एम्बुलेन्स सञ्चालन :** अस्पतालमा मेडिकल एटेण्डेण्ट सहितको एम्बुलेन्स १ वटा अनिवार्य हुनुपर्ने र अस्पतालले त्यस्ता मेडिकल एटेण्डेण्टलाई Basic Emergency Medicine Training दिने व्यवस्था मिलाउनुका साथै एकिकृत एम्बुलेन्स तथा पुर्व अस्पताल सेवा संचालन निर्देशिका २०७७ बमोजिम एम्बुलेन्स सेवा संचालन गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनु पर्नेछ ।

(१३) **स्थान तथा जग्गा पूर्वाधार :**

- (क) अस्पताल रहने स्थान **(Location):** अस्पताल रहने स्थान छनौट गर्दा पायक पर्ने गरी प्रदूषणमुक्त क्षेत्रको छनौट गर्न पर्नेछ । छनौट गरिएको स्थान त्यस्तै प्रकृतिको अस्पताल रहेको स्थानको कम्तिमा एक कीलोमीटर टाढा हुनु पर्नेछ । विशिष्ट प्रकृतिको बहुसेवा उपलब्ध गराउने अस्पताल, आयुर्वेद, होमीयोप्याथिक जस्ता फरक प्रकृतिका अस्पतालको हकमा र जनघनत्वको आधारमा अस्पतालको शैया आवश्यक देखिएमा यो बन्देज लागू हुनेछैन ।
- (ख) अस्पताल सञ्चालनको लागि आफ्नै स्वामित्वको पर्याप्त जग्गा हुनुपर्नेछ । आफ्नो जग्गा नभएको हकमा कम्तीमा पन्ध्र वर्षका लागि जग्गा भाडामा लिई सो जग्गामा पूर्वाधार निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याउन सक्नेछ ।

(१४) **अस्पतालको भवन (Building):**

- (क) अस्पताल सेवा सञ्चालन गरिने भवन नक्सा र डिजाइन भवन ऐन, २०५५ को दफा ११ मा भएको व्यवस्था अनुरूप स्वीकृत भएको हुनु पर्नेछ । नेपाल सरकारले अस्पतालका सम्बन्धमा छुट्टै मापदण्ड तोकेको भएमा सोही बमोजिम भवन संहिता तथा सम्बन्धित राजापुर वा नगर विकास समितिले

जारी गरेको मापदण्ड बमोजिम सो भवन निर्माण भएको सहरी विकास तथा भवन निर्माण विभाग, डिभिजन कार्यालयबाट सिफारिस प्राप्त गरेको हुनु पर्नेछ ।

- (ख) भवनमा सर्वसाधारणको जानकारीका लागि **Disaster Management Plan** तयार गरी सुरक्षा सम्बन्धी संकेत चिन्हहरु उपयुक्त स्थानमा प्रस्ट देखिने गरी राखिएको हुनु पर्नेछ ।
 - (ग) अस्पतालको कोठाहरु उपयुक्त भेन्टीलेसन वा वातानुकूलित यन्त्र राखिएको हुनु पर्नेछ ।
 - (घ) अस्पतालमा प्रशासनिक कार्यालय, ओ.पी.डी., प्रयोगशाला, फार्मसी वार्ड, क्यान्टिनको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
 - (ङ) अस्पतालमा व्हिलचेयर तथा ट्रलिको सहज आवागमनको व्यवस्थाका लागि लिफ्ट /र्याम्पका व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
 - (च) प्रतिकालयमा आवश्यकता अनुसार बस्ने कुर्सीको व्यवस्था हुनुपर्ने र सूचनापाटी, टेलिभिजन, पत्रपत्रिका लगायतका माध्यमबाट सूचना प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाएको हुनुपर्नेछ।
 - (छ) अस्पतालको कुल निर्माण क्षेत्रफल, प्रति शैया ५५ वर्ग मीटरका दरले हुनुपर्नेछ । उक्त क्षेत्रभित्र सोधपुछ, दर्ता कक्ष, प्रतिकालय, प्रवेशद्वार सहितको हलको क्षेत्र समावेश भएको हुनुपर्नेछ । सो बाहेक घर, भान्सा लुगाधुने कोठा, जेनरेटर कक्ष, कर्मचारी आवास तथा भण्डार कक्ष, मर्मत सम्भार कक्ष आदिका लागि थप व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।
 - (ज) आफ्नो जग्गा नभएका पन्ध्रशैयाका अस्पतालले घर जग्गा भाडामा लिई सेवा सञ्चालन गर्दा सो घर भूकम्पीय जोखिम प्रतिरोध क्षमता भएको भनि सहरी विकास तथा भवन विभाग डिभिजन कार्यालयबाट प्रमाणित भएको हुनु पर्नेछ ।
 - (ञ) बहिरंग विभागको प्रत्येक कोठाको क्षेत्रफल कम्तिमा चौध वर्ग मीटर हुनुपर्नेछ । शौचालय, प्रतिकालय, विशेषज्ञको सहयोगी रहने कक्षका लागि पर्याप्त स्थानहुनु पर्नेछ ।
 - (ट) बिरामीको चापको अनुपातमा पर्याप्त र सुविधाजनक हुने गरी फर्निचरसहितको प्रतिकालयको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
 - (ठ) अस्पताल भित्र प्रवेश गर्ने र बाहिर निस्कने अलग-अलग प्रवेश द्वार बहिर्गमन द्वार हुनु पर्नेछ।
 - (ड) आपतकालीन सेवाका लागि प्रयोग हुने सवारी साधनहरु अस्पतालको आपतकालीनकक्ष र अन्य अत्यावश्यक ठाउँमा सहज रुपमा जानसक्ने गरी अलग्गै बाटो र गेटको व्यवस्था गरेको हुनुपर्नेछ ।
 - (ण) सेवाग्राही र अस्पताल कर्मचारीहरुले प्रयोग गर्ने सवारी साधन एम्बुलेन्स र दमकल जस्ता सवारी साधनका लागि पार्किङको व्यवस्था हुनुपर्नेछ । न्यूनतम पाकिङ्ग कूल जग्गाका पच्चीस प्रतिशत वा प्रति तीनशैयाका लागि एउटा कार पाकिङ गर्न मिल्ने स्थल मध्ये जुनबढी हुन्छ सोही अनुसार हुनु पर्नेछ ।
 - (त) अस्पताल जेष्ठनागरिक, बालबालिका तथा अपाङ्गमैत्री हुनु पर्नेछ ।
 - (थ) व्हिलचेयर, ट्रलि, स्ट्रेचरको पर्याप्त व्यवस्था हुनुपर्ने र यस्ता सामग्री राख्ने ठाँउ र चलाउन सकिने पर्याप्त ठाँउ र चलाउने मानिसको समेतको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (१५) **फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि देहाय बमोजिमको पूर्वाधार मापदण्ड पूरा गरेको हुनु पर्नेछः**
- (क) अस्पतालबाट निष्काशित फोहरमैलाको व्यवस्थापन फोहरमैला व्यवस्थापन ऐन २०६८, फोहरमैला व्यवस्थापन नियमावली २०७०, स्वास्थ्य तथा जनसंख्यामन्त्रालयको स्वास्थ्यजन्य फोहोर मैला व्यवस्थापन, २०७१ बमोजिम हुनु पर्नेछ ।
 - (ख) अस्पतालबाट निष्कासन हुने सामान्य तथा चिकित्साजन्य फोहरमैला प्रकृति अनुसार स्रोत मै अलगअलग छुट्याउने, संकलन, ढुवानी तथा उचित विसर्जन गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने
 - (ग) अस्पतालबाट सृजित संक्रमणजन्य फोहरलाई निःसंक्रमण गरेर अन्तिम व्यवस्थापन गर्नुपर्ने ।

टेबल नं. १. आकस्मिक सेवा सञ्चालन गर्न देहायको बमोजिमको मापदण्ड पुरा गरेको हुनुपर्नेछ।

सि.न.	विवरण	५ शैया	१० शैया	१५ शैया
१	कुल शैया क्षमताको कम्तिमा दश प्रतिशत आकस्मिक कक्षमा शैयाहरूको उपलब्धता	१	२	३
२	आकस्मिक कक्षबाट अल्ट्रासाउण्ड, एक्सरे, इमेजिङ्ग सेवा, प्रयोगशाला, ओ.पि.डी, ओ.टी तथा अन्य सेवाहरूमा सजिलै बिरामी ल्याउन लैजान सकिने व्यवस्था (व्हिलचियर ट्रली जान सक्ने व्यवस्था)	✓	✓	✓
३	आपतकालिन सेवाको लागि प्रयोग हुने सवारी साधनहरू अस्पतालको आपतकालीन कक्षमा सहज रूपमा आउन लैजान सक्ने व्यवस्था	✓	✓	✓
४	आवश्यक सेवा दिनका लागि आकस्मिक कक्षको कोठा उपलब्धता	✓	✓	✓
५	दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट (२५ भन्दाकम शैया क्षमतामा स्वास्थ्यकर्मीबाट चौबिसै घण्टा सेवा उपलब्ध हुने व्यवस्था)	✓	✓	✓
६	आकस्मिक सेवामा काम गर्ने जनशक्ति तालिम प्राप्त	✓	✓	✓
७	आकस्मिक सेवाका लागि चाहिने आवश्यक औषधिहरू चौबिसै घण्टा उपलब्ध हुने व्यवस्था	✓	✓	✓
८	आकस्मिक विभागबाट बिरामी भर्ना गर्न, रिफर हुने भए रिफरल प्रक्रिया र बिरामी सार्ने पद्धती स्पष्ट परिभाषित भएको ।	✓	✓	✓
९	सञ्चार सुविधा (टेलीफोन, ईन्टरनेट, आदि)	✓	✓	✓
१०	शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था	✓	✓	✓
११	शौचालय र शौचालयमा पर्याप्त पानीको व्यवस्था	✓	✓	✓
१२	सार्वजनिक टेलिफोन सेवाको व्यवस्था	✓	✓	✓

टेबल नं.२.बहिरंग सेवा सञ्चालनको लागि अस्पतालले देहायकापूर्वाधार तथा मापदण्डहरूको पालना गरेको हुनुपर्नेछ।

क्र.स	मापदण्ड	५ शैया	१० शैया	१५ शैया
१.	बिरामीको नामदर्ता कक्ष / स्थानको व्यवस्था	✓	✓	✓
२	अस्पतालबाट प्रदान हुने प्रत्येक विशेषज्ञ सेवका लागि अलग अलग ओ.पी.डी कक्षको व्यवस्था मिलाएको	-	-	✓
३	बहिरङ्ग विभागको प्रत्येक कोठाको क्षेत्रफल कम्तिमा १४ वर्ग मिटरको हुनुपर्ने र कन्सल्टेन्ट युनिट वा सेवा अनुसार वा सिफ्ट अनुसार ओ.पी.डी संचालन गर्न सकिने	✓	✓	✓
४	स्वास्थ्य सस्थाले बहिरङ्ग सेवाप्रदान गर्ने विशेषज्ञ चिकित्सक वा अन्य चिकित्सकहरू उपलब्ध हुने समय तालिका (दिन र बार खुल्ने गरी) सवैले देख्ने ठाँउमा राखेको	✓	✓	✓
५	व्हिलचियर, ट्रली, स्ट्रेचरको पर्याप्त व्यवस्था भएको	✓	✓	✓
६	व्हिलचियर, ट्रली, स्ट्रेचर राख्ने ठाउँ प्रयाप्त भएको	✓	✓	✓
७	व्हिलचियर, ट्रली, स्ट्रेचर चलाउने मानिस प्रयाप्त भएको	✓	✓	✓

८	बिरामी वा बिरामीको रेखदेख गर्ने व्यक्तिलाई रोग र उपचार पद्धतिबारे स्पष्ट जानकारी (counselling) दिने व्यवस्था भएको	✓	✓	✓
९	ओ.पि.डी. कक्षमा प्रयाप्त फर्निचर सहितको प्रतिकक्षालयको व्यवस्था भएको	✓	✓	✓
१०	सूचना - पाटी, टि.भी.स्क्रीन,पोस्टर आदिबाट स्वास्थ्य सम्बन्धी र अस्पतालबाट प्रदान गरिने सेवा सम्बन्धी जानकारी दिने व्यवस्था भएको	✓	✓	✓
११	महिला र पुरुषका लागि अलगअलग र आवश्यकता अनुसार अपाङ्गमैत्री र जेष्ठ नागरिक मैत्री समेत शौचालयको व्यवस्था भएको	✓	✓	✓

टेबल नं.३.अन्तरंग सेवाको लागि देहायका पूर्वाधार तथा मापदण्डहरूको पालना गरेको हुनुपर्नेछ ।

क्र.स	मापदण्ड	५ शैया	१० शैया	१५ शैया
१.	डाक्टरको ड्यूटी रुम,प्यान्ट्री, आईसोलेशन रुम, टिट्रमेन्ट रुम, शौचालय आदिको व्यवस्था	✓	✓	✓
२	शैया बीच कमिमा ५ फिट तथा भित्ताबाट कमिमा २ फिटको दूरी	-	-	✓
३	अस्पतालमा बच्चा, सुत्केरी, अब्जरभेसन तथा सरुवा रोगका लागि छुट्टाछुट्टै वार्डको व्यवस्था	✓	✓	✓
४	जनरल शैयाको हकमा ४ देखि ६ शैयाको अनुपातमा १ स्टाफ नर्सको व्यवस्था भएको	✓	✓	✓
५	लेबर रुमको छुट्टै व्यवस्था भएको	✓	✓	✓
६	लेबर रुम र एक्टिभ लेबर वार्डको लागि छुट्टै शौचालयको व्यवस्था भएको	✓	✓	✓
७	प्रसूति हुनु अगावै बिरामी भर्ना गर्नका लागि pre labour ward को व्यवस्था भएको	-	-	✓
८	लेबर रुम र टेबलको हकमा बिरामीको चापअनुसार तय गर्नुपर्ने	-	-	✓
९	प्रतिलेबर टेबल २ जना मिडवाइफ वा SBA तालिम प्राप्त हुनुपर्ने र एक्टिभ लेबर वार्डको हकमा २ शैया १ जना मिडवाइफ वा SBA तालिम प्राप्त नर्सको व्यवस्था हुनु पर्ने ।	-	-	✓
१०	Active Labour ward र लेबर रुम जोडिएको हुनु पर्नेछ ।	-	-	✓

परिच्छेद- ५

मानव संसाधन व्यवस्थापन

१७. **जनशक्ति विकास योजना :** अस्पतालको शैया क्षमताका आधारमा देहाय बमोजिमका न्यूनतम जनशक्तिको व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछः

- (क) प्रति पन्ध्र शैयाका लागि एक जना एम.डी.जी.पी. चिकित्सक, प्रसुती तथा स्त्री रोग विशेषज्ञ र बालरोग विशेषज्ञ अनिवार्य हुनुपर्नेछ ।
- (ख) जनरल कक्ष (General Ward) मा प्रति चार देखि छ शैयामा एक जना स्टाफ नर्सको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (ग) ईमर्जेन्सी तथा पोष्ट अपरेटिभ कक्ष (Post Operative Ward) मा प्रति दुई शैयामा एक जना नर्स भएको हुनु पर्नेछ ।
- (घ) प्रसुती कक्षको लेबर वेडमा प्रति वेड दुई एस.बी.ए. (Skill Birth Attendants) तालिम प्राप्त नर्सको व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।
- (ङ) प्रतिपन्ध्र शैयाका लागि अस्पतालमा कम्तीमा एक जना मेडिकल रेकर्डर भएको हुनुपर्नेछ । पन्ध्र शैया भन्दा कम क्षमताका अस्पतालमा मेडिकल रेकर्डर नभएको अवस्थामा स्वास्थ्य सेवाको अभिलेख तथा प्रतिवेदनका लागि एक जना कर्मचारी तोक्नु पर्नेछ ।
- (ज) अस्पतालमा चौबीसै घण्टा सेवा उपलब्ध गराउने गरी फर्मासिष्ट लगायत आवश्यक संख्यामा जनशक्तिको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (झ) अस्पतालमा कम्तीमा दुई तिहाइ पूर्ण कालीन स्वास्थ्यकर्मी ।
- (ञ) सरकारी स्वास्थ्यकर्मीहरूबाट सेवानिवृत्त गर्ने अवस्थामा सम्बन्धित निकायको स्वीकृतिपत्र लिएको हुनुपर्नेछ ।
- (ट) हरेक स्वास्थ्यकर्मीले सम्बन्धित काउन्सिलबाट दर्ता नम्बर लिएको हुनुपर्नेछ ।
- (ठ) विदेशी स्वास्थ्यकर्मी वा स्वयम् सेवकले सम्बन्धित मन्त्रालयको सिफारिसमा सम्बन्धित काउन्सिलबाट स्वीकृति लिएको हुनुपर्नेछ ।

जनशक्ति सम्बन्धीविस्तृत विवरणः

क्र.स	पद	५ शैया	१० शैया	१५शैया
१	एम.डी.जी.पी. चिकित्सक	-	-	१
२	स्त्रीतथाप्रसुती रोग विशेषज्ञ	-	-	१
३	बाल रोगविशेषज्ञ	-	-	१
४	मेडिकल अधिकृत	१	१	२
५	नर्सिङ्ग अधिकृत	-	-	१
६	नर्सिङ्ग स्टाफ	४	४	७
७	प्यारामेडिकल स्टाफ	२	४	५
८	एनेस्थेसिस्ट सहायक			१
९	डेन्टल हाइजिनिस्ट	-	-	१
१०	फार्मसी अधिकृत	०	१*	१
११	फार्मसी सहायक	१	१	१
१२	प्लम्बर	-	-	१
१३	इलेक्ट्रिसियन	-	-	१
१४	मेडिकल रेकर्डर	-	-	१
१५	बगैँचे	आवश्यकताअनुसार		
१६	कार्यालय सहयोगी	आवश्यकताअनुसार		
१७	सुरक्षा गार्ड	आवश्यकताअनुसार		
१८	सवारी चालक	आवश्यकताअनुसार		

* स्वैच्छिक

नोट : धारा, बिजुली र बगैँचाको व्यवस्थापन, सुरक्षाको प्रबन्ध, सवारी चालक, कार्यालय सहयोगी लगायतका सहायक कार्यका लागि सेवा करार, दरबन्दी वा आउटसोर्सिङ गरी आवश्यकता अनुसार सेवाको सुनिश्चितता गरेको हुनु पर्नेछ ।

१७. जनशक्ति सम्बन्धी विस्तृत विवरण : जनशक्ति सम्बन्धी विस्तृत विवरण स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा मापदण्ड, २०७७ बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद- ६

औजार तथा उपकरणहरू

१८. अक्सिजन सम्बन्धी व्यवस्था: (१) अस्पतालमा अक्सिजन ग्यास निरन्तर रुपमा आपूर्तिको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।

१९. कार्डियाक उपकरण देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ :-

SN	Name of Equipment	Basic Health Center	5-15 Bed
1	Ordinary ECG machine	0	1
2	Pulse Oximeter	1	2
3	BP apparatus table model	2	4
4	Stethoscope	2	4

२०. अपरेशन थियटर सम्बन्धी उपकरण देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ :-

SN	Name of Equipment	Basic Health Center	5-15 Bed
1	Auto calve HP Horizontal	0	Optional
2	Operation Table Hydraulic Major	0	1
3	Operation Table Hydraulic Minor	0	1
4	Autoclave vertical single Bin	1	2
5	Focus lamp ordinary	1	2
6	Sterilizer medium (Instrument)	0	1
7	Sterilizer small (Instrument)	1	1
8	Bowl sterilizer medium	0	1
9	Daithermy machine (Electric Cautery)	0	1
10	Suction Apparatus-Electrical	0	2
11	Suction Apparatus (foot operated)	1	2
12	Dehumidifier	0	1
13	Ultraviolet lamp	0	1
14	Ethyline Oxide Sterilizer	0	1
15	Microwave sterilizer	0	1

२१. अस्पतालमा प्याथोलोजी सम्बन्धी उपकरण देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ :-

(क) Microbiology/ Bacteriology:

SN	Name of Equipment	Basic Health Center	5-15 Bed
1	Incubator	0	1
2	Hot Air Oven	0	Optional
3	Microscope	0	1
4	Centrifuge/Rotator	0	1
5	Refrigerator	0	1
6	Auto pipette	0	3

(ख) Biochemistry:

SN	Name of Equipment	Basic Health Center	5-15 Bed
1	Semi Auto Analyzer	0	Optional
2	Centrifuge/Rotator	0	1
3	Hot air oven	0	Optional
4	Refrigerator	0	1
5	Micro pipettes	0	1

(ग) Hematology

SN	Name of Equipment	Basic Health Center	5-15 Bed
1	Microscope (Binocular)	0	1
2	Blood Cell Counter (18 parameters or above)	0	1
3	Centrifuge/Rotator	0	Optional
4	Colorimeter	0	Optional
5	Hot Air Oven	0	Optional
6	Refrigerator	0	Optional
7	Counting Chamber	0	1
8	Computer with Printer	0	Optional

(घ) Histopathology

SN	Name of Equipment	Basic Health Center	5-15 Bed
1	Incubator	0	Optional

(इ) Microbiology, Virology, Serology:

SN	Name of Equipment	Basic Health Center	5-15 Bed
1	Water bath	0	1
2	Hot Air Oven	0	1
3	Muti-channel micro pipette	0	1
4	Variable Micropipette	As per need	As per need
5	Incubator	0	1
6	Centrifuge	0	1
7	Weighting balance	0	1
8	Autoclave Vertical	0	Optional
9	Stopwatch	0	1

२२. अस्पतालमा एनेस्थेसिया सम्बन्धी उपकरण देहायहुनु पर्नेछ:-

SN	Name of Equipment	Basic Health Center	5-15 Bed
1	Endo tracheal tube sets	0	1
2	Airway (Female)	0	1
3	Airway (Male)	0	1
4	Mouth Prop	0	1
5	Tongue Depressors	0	2
6	O2 Cylinder for Boyles	0	1
7	Boyles Apparatus with Fluotec and Circle absorber	0	Optional
8	Oxygen Concentrator/Cylinder	1	1
9	Monitors ECG, NIBP, SPO ₂ with IBP	0	1
10	Transport Monitor ECG, SPO ₂ , NIBP	0	1
11	Mac CoyLaryngoscope	0	2
12	Intubating LMA 3,4	0	4
13	DoubleLumen Tube	0	1
14	Ambu bag/Mask	1	4
15	Defbrillator	0	Optional

२४.लेबर वार्ड, Neonatal and Special Newborn Care Unit अस्पतालमा उपकरणहरु देहायहुनु पर्नेछ:-

SN	Name of Equipment	Basic Health Center	5-15 Bed
1	Emergency Resucitation Kit- Baby	1	2
2	Standard weighing scale	1	2

3	Double Outlet Oxygen Concentrator	Optional	Optional
4	Radiant Warmer	Optional	1
5	Foetal Doppler	1	2
6	Delivery Kit	1	2
7	Episiotomy Kit	1	2
8	Forcep Delivery Kit	Optional	1
9	Silastic vacuum extractor	Optional	1
10	Pulse Oxymeter baby and adult	1	2
11	Nebulizer Baby	1	2
12	Weighing machine adult	1	2
13	Weighing machine infant	1	2

List of emergency and essential Drugs/ Instruments

1)List of emergency and essential drugs:

SN	Name of Drugs
1	Ranitidine, Omeprazole, Pantoprazole (Inj)
2	Adrenaline (Inj)
3	Chlorpheniramine (Inj)
4	Aminophylline (Inj)
5	Atropine (Inj)
3	Hyoscine Bromide (Inj)
7	Calcium Gluconate (Inj)
8	Ciprofloxacin, Ampicillin, Ampiclox, Ceftrizone, etc. (Inj)
9	Deriphylline (Inj)
10	Dexamethasone (Inj)
11	Dextrose 5% Saline (Inj)
12	Dextrose 10% Saline (Inj)
13	Dextrose 25% (Inj)
14	Dextrose 50% (Inj)
15	Diazepam, Lorazepam, Amdazolam (Inj)
16	5 % Dextrose Saline (Inj)
17	Dopamine (Inj)
18	Pentazocine (Inj)
19	Hydrocortisone (Inj)
20	Frusemide (Inj)
21	Mannitol (Inj)
22	Metronidazole (Inj)
23	Morphine (Inj)

24	Nitroglycerine, Labetolol (Inj)
25	Normal Saline (Inj)
26	Paracetamol (Inj)
27	Metachlopramide (Inj)
28	Pethidine (Inj)
29	Phenergan (Inj)
30	Potassium Chloride (Inj)
31	Phenobarbitone (Inj)
32	Phenytoin (Inj)
33	Naloxone (Inj)
34	Vitamin 'K' (Inj)
35	Ringer's Lactate (Inj)
36	Sodium Bicarbonate (Inj)
37	Diclofenac (Inj)
38	Dobutamine (Inj)
39	Noradrenaline (Inj)
40	Isoprenaline (Inj)
41	Aminodarone (Inj)
42	Magnesium Sulphet (Inj)
43	Digoxin (Inj)
44	Adenosine, Verapamil (Inj)
45	Tramostate (Inj)
46	Antacids (Tab)
47	Aspirin (Tab)
48	Diclofenac (Tab)
49	Paracetamol Tablet, gel
50	Ibuprofun (Tab)
51	Codeine Phosphate (Tab)
52	Prednisolone (Tab)
53	Antidiotics Oral (Tab/Cap)
54	Povidinelodine (Sol)
55	Antidiotics Ointments
56	Others as per necessary

(2)List of essential instruments for Emergency:

SN	Equipment
1	Ambu bag with mask
2	Artery Forceps
3	Salbutamol Inhaler
4	Povidone Iodine
5	Blood Transfusion Set
6	BP Instrument
7	Clinwax ear drop
8	Crepe Bandage 4"
9	Crepe Bandage 6"
10	Dissection Forceps non tooth
11	Dissection forceps tooth
12	Disposable Syringe 3cc, 5cc, 10cc, 20cc
13	Endo tracheal tube(Pediatric and Adult) 3.0-8.5
14	Laryngeal Mask airway 3.0-8.5
15	Foley's catheter 6f-20f, 3way
16	Gloves No.6, 6.5, 7, 7.5
17	I.V. Cannula 14G-24G
18	I.V. Set + Pediatric Burret
19	I.V. Infusion Set
20	C.V.P. line Set
21	Chest Tube (Different Sizes)
22	Ipratropium bromide inhaler + Solution
23	Knee hammer
24	Laryngoscope with blade (Adult, Pediatric sizes)
25	Leucoplast
26	Oxymetazoline Nasal drop
27	Needle holder
28	Ryle's tube (N/G Tubes)
29	Scissors (different types)
30	Silver sulphadiazine cream
31	Stethoscope
32	Suction Machine with tubes
33	Thermometer
34	Sphygmomanometer
35	Tongue depressor
36	Torch Light

37	Uro bag
38	Wooden Splint Different sizes
39	Spinal Board-1
40	Cervical Collor 1-5
41	Antibiotic Injection (Different)
42	Pulse Oxymeter -1
43	Otoscope-1
44	Ophthalmoscope-1
45	Glucometer -1
46	Digital clock

(२५) प्रयोगशालाका औजार तथा उपकरणहरू (Laboratory Instruments):

आवश्यक उपकरणहरू

प्रयोगशालाको वर्गीकरण	आवश्यक उपकरण तथा सामग्रीहरू
E (ई) वर्ग	All basic equipments, consumable reagents kits including (but not limited to): - Binocular Microscope - Centrifuge - Colorimeter - Water bath - VDRL Shaker - Hot air oven - Micropipettes - DC Counter - Power back up - Autoclave
“D” (डी) वर्ग	All basic equipments, cosumables, reagents/kits including (but not limited to): All of E category plus - Incubator - Semi-automated biochemistry = analyzer

नोट: * १५ शैया सम्मको आधारभूत अस्पतालमा आधारित प्रयोगशाला “डी वर्गको प्रयोगशाला” आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्रमा आधारित प्रयोगशाला “ई समूहका प्रयोगशाला”
* उपकरणहरू सम्भार तालिका बनाई नियमित रूपमा सम्भारका कार्यहरू गर्नु पर्नेछ। अत्यावश्यक परीक्षणका लागि सोही क्षमताको व्याकअप उपकरणको व्यवस्था हुनु पर्नेछ।

स्वास्थ्यक्लिनिक

“स्वास्थ्य क्लिनिक” भन्नाले कुनै पनि व्यक्तिलाई स्वास्थ्य सम्बन्धी जाँच गर्ने, उपचार सम्बन्धी आवश्यक परामर्श, एक स्थानबाट पाँचवटा भन्दा कम सेवा जस्तै बहिरङ्ग सेवा, प्रयोगशाला, रेडियो ईमेजिङ्ग, फिजियोथेरापी, खोप सेवा, परिवार नियोजन जस्ता सेवा उपलब्ध गराउनका लागि प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएका

संस्थालाई सम्भन्नुपर्छ र सो शब्दले निजी क्लिनिक, आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सेवा समेतलाई जनाउँदछ। स्वास्थ्य क्लिनिकले आधारभूत स्वास्थ्य सेवा अर्न्तगतका स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नेछन्।

आधारभूत स्वास्थ्य सेवाअन्तर्गत निम्न सेवाहरु पर्दछन्:

- (क) खोप सेवा सम्बन्धी परामर्श तथा सम्बन्धित निकायबाट स्विकृती लिई मापदण्ड बमोजिमखोप सेवा संचालन गर्न सकिने
- (ख) मातृनवजातशिशु तथाबाल स्वास्थ्य सेवा
- (ग) सरुवा रोग सम्बन्धी सेवा
- (घ) नसर्ने रोग तथाशारीरिक विकलंगता सम्बन्धि सेवा
- (ङ) मानसिक रोग सम्बन्धी सेवा
- (च) जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सम्बन्धि सेवा
- (छ) सामान्यआकस्मिकअवस्थाका सेवा
- (ज) स्वास्थ्यप्रवर्धन सेवा
- (झ) आयुर्वेद तथाअन्य परम्परागत स्वास्थ्य सेवा ।

आवश्यकन्यूनतमभौतिक सुविधाहरु

(क) बिरामीको जाँच गर्नेVentilated वाAC कोठा सेवाअनुसारको छुट्टाछुट्टै हुनैपर्ने(कम्तिमा १४ वर्ग मिटरको) - १

(ख) बिरामी बस्ने ठाउँ (कुर्नेठाउँ) - १

(ग) बिरामीजाँच्ने टेबुल - १

(घ) चिकित्सकको लागि टेबुल- १

(ङ) चिकित्सकको लागि कुर्सी- १

(च) बिरामी बस्ने टुल- १

(छ) शौचालयको व्यवस्था(महिला, पुरुष, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक तथाअपाङ्ग मैत्री)

(ज) टेलिफोन (अनिवार्य)

(झ) स्वास्थ्यशिक्षा सम्बन्धी सूचनामूलकपोष्टर तथाअन्य सामाग्री

(ञ) पानीको आपूर्ति भएको हुनुपर्ने ।

(ट)स्वच्छ पिउने पानिको व्यवस्था

(ठ) विद्युतव्याकअपको व्यवस्थाभएको

(ड) कोठामा हातधुने ठाउँ

अन्यव्यवस्था (थप मापदण्ड):

(क) विशेषज्ञसेवाको लागिआवश्यकऔजार उपकरणहरुको व्यवस्थाहुनुपर्नेछ

(ख) बिरामीको सम्पूर्ण बिवरण राख्नको लागि एउटा रजिष्टर हुनुपर्नेछ ।

(ग) स्वास्थ्यक्लिनिकमाप्रयोग गरिने सम्पूर्ण औजारहरु अनिवार्य रुपमानिर्मलकृत गरिएको हुनुपर्नेछ

(घ) स्वास्थ्यक्लिनिकमाकाम गर्ने व्यक्तिले आफ्नो योग्यताको प्रमाणपत्र तथासम्बन्धितचिकित्सा

परिषद् दर्ता नं., सेवाशुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।

(ङ) मासिकप्रतिवेदननियमअनुसार सम्बन्धितनिकायमा पठाउने व्यवस्थाहुनुपर्नेछ

आवश्यकजनशक्ति

- (क) स्वास्थ्यक्लिनिकमा स्वास्थ्यजाँच गर्ने चिकित्सककुनैपनिमान्यताप्राप्त शिक्षण संस्थाबाट कम्तिमापनि MBBS वासो सरहको चिकित्सा सम्बन्धीउपाधिप्राप्त गरी सम्बन्धितकाउन्सीलमादर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।
- (ख) विशेषज्ञसेवाको लागि सो अनुसारको योग्यताहासिलगरि मान्यताप्राप्तकाउन्सीलमादर्ता भएको हुनुपर्नेछ।
- (ग) परामर्श सेवादिने व्यक्ति स्वास्थ्य विज्ञानमा प्रमाणपत्रतह उत्तिर्ण गरी परामर्श सेवातालीमप्राप्तहुनुपर्नेछ ।
- (घ) कार्यालय सहयोगीतथा सरसफाई कर्मचारी ।

*नोट :उपलब्धजनशक्तिमध्यएकजनालाई रेकर्डीड तथा रिपोर्टिडको लागिफोकल पर्सन तोक्नु पर्नेछ ।

आवश्यकऔजार उपकरणहरु:

- क) थर्मोमिटर(डिजिटल) -१
- ख) तौल लिने मेशिन -१
- ग) उचाई नाप्ने मेशिन -१
- घ) टंग डिप्रेसर - १
- ड) ब्लड प्रेशर जाँच्ने मेशिन -१
- च) स्टेथोस्कोप -१
- छ) आँखा, नाक, कानजाँच्ने सेट -१
- ज) प्रोक्टोस्कोप -१
- झ) अटोक्लेभ/निर्मलीकरणगर्न प्रयोग हुने साधन
- ञ) सिरिन्ज
- ट) टर्च लाइट
- ठ) पञ्जा
- ड) मास्क, एप्रोन
- ढ) किड्नी ट्रे
- ण) कम्प्युटर / ल्यापटप - (अभिलेखतथाप्रतिवेदनकालागी) - १

फिजियोथेरापी केन्द्र, पुर्नस्थापना केन्द्र (मनोसामाजिक), जेरियाट्रिक परामर्श केन्द्र, युनानी उपचार केन्द्र, योग ध्यान तथा शारिरिक व्यायाम केन्द्र, परम्परागत सेवा क्लिनिक तथा यस्तै प्रकारका क्लिनिक तथा सेवा केन्द्रहरुका लागि मापदण्ड प्रचलित कानुन वा नगरपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद- ७

सेवा सम्बन्धी व्यवस्था

२६. रेडियोलोजी वा डाईग्नोस्टिक एण्ड इमेजिङ सेवा सञ्चालनका लागि आवश्यक पूर्वाधार तथा शर्तहरु :

- १) यस निर्देशिकाको प्रयोजनको लागि रेडियोलोजी वा डाईग्नोस्टिक सेवा अन्तरगत देहायका प्रविधिहरु समावेश गरिएको छ :-
- X-ray (300 mA सम्म)
 - Ultrasonogram (USG)
- (२) उपदफा (१) मा उल्लेख गरिएको बाहेका थप प्रविधिको लागि माग भएमा पालिकाको सिफारिसमा प्रादेशिक स्वास्थ्य संरचनाले स्वीकृती दिनेछ ।
- (३) रेडियोलोजी डाइग्नोस्टिक तथा ईमेजिङ सेवाबाट पर्ने विकिरणका दूष्प्रभावलाई कम गर्नका लागि उक्त सेवा सञ्चालन गर्न अनुमति दिदा वा सिफारिस गर्दा निम्न मापदण्डलाई आधार मानिनेछ :-

२७. साधारण एक्सरे सेवा सम्बन्धी व्यवस्था

- (१) एउटा एक्सरे मेसिन जडान गर्नका लागि कम्तिमा ४५० से.मि ह ४०० से.मि र उचाई कम्तिमा २५० से.मि को कोठा उपलब्ध हुनु पर्नेछ ।
- (२) नियन्त्रण गर्ने कोठा एक्सरे कोठा भन्दा अलग हुनु पर्नेछ र कम्तिमा १५५ से.मि ह १२० से.मि को हुनु पर्नेछ ।
- (३) प्रोसेसिङ कोठा एक्सरे कोठा भन्दा अलग हुनु पर्नेछ ।
- (४) प्रतिका गर्ने र रिपोर्ट दिने अलग अलग हुनु पर्नेछ ।
- (५) देहाय बमोजिमको कोठाको व्यवस्था गरी विकिरण चुहावट नियन्त्रण गर्नु पर्नेछ :-
 - (अ) ढोका र हेर्ने भ्याल (भ्युईड भ्याल) मा २ मि बाक्लो सिसा ९ लिड भएको ।
 - (आ) ०.२ मि.मि बाक्लो सिसा ९लिड र १५ से.मि ईटाको भित्ता वा २५ से.मि ईटाको भित्ता वा कंक्रीटको भित्ता भएको ।
 - (इ) सम्भव भएसम्म भ्याल नभएको कोठा, कोठाको भेन्टिलेसन जमिन देखि १८० से.मि माथि रहेको रु आफै बन्द हुने स्वचलित ढोका भएको ।
 - (ई) मोबाइल एक्सरे उपकरण संचालन गर्दा तारको लम्बाई कम्तिमा २०० से.मि भएको।
- (६) पोर्टेबल एक्सरे उपकरणहरु सधैं एक खण्ड ९ स्ट्यान्ड मा राखिएको हुनु पर्नेछ ।
- (७) कम्तिमा एउटा ०.२ मी.मी बाक्लो लिड एप्रोन अथवा सो बराबरको विकिरणबाट सुरक्षा दिने सामग्री हुनु पर्नेछ ।
- (८) कम्तिमा ०.२ मी.मी बाक्लो चस्मा क लिकडो पन्जा, थाइराइड शिल्ड र गोनाड शिल्ड उपलब्ध हुनु पर्नेछ ।
- (९) विकीरण क्षेत्रमा कार्यरत प्राविधिक कर्मचारीहरुको लागि विकीरण निगरानी उपकरण **Personal radiation dose monitor** प्रदान गर्नु पर्दछ र उक्त उपकरणको नियमित परिक्षण तीन/तीन महिनामा गर्नुपर्नेछ ।
- (१०) विकीरण क्षेत्रमा काम गर्ने कर्मचारीहरुका लागि विकिरणको डोजको सिमा इन्टरनेसनल कमिसन अन रेडियोलोजिकल प्रोटेक्सनले तोकेको मापदण्ड अनुसार २० मी.लीसिर्वट प्रतिवर्ष वा पाँचवर्षको औषत १०० मी.लीसिर्वटको सिमा भित्रहुनु पर्नेछ । त्यो सीमा भन्दा बढी भएमा सम्बन्धित संस्थाले उक्त कर्मचारीलाई विकीरण मुक्त क्षेत्रमा काम गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।
- (११) एक्सरे कोठाको वरिपरी सर्भेक्षण आवधिक रुपमा मेडीकल फिजिसिस्ट वा विकिरण संरक्षण अधिकृतबाट गराउन पर्नेछ । सेवा सुरु गर्नु भन्दा पहिले र प्रत्येक तिन वर्षमा विकिरण सर्भेक्षण गर्नु पर्नेछ ।
- (१२) एक्सरेको राम्रो इमेज प्राप्त गर्न मानकएक्सपोजर मापदण्डहरुको चार्ट (स्ट्यान्डर्ड एक्सपोजर प्यारामिटर चार्ट) प्रयोग गर्नु पर्नेछ ।
- (१३) बैकल्पिक बिद्युत आपूर्तीका लागि ब्याकअपको व्यवस्थाहुनु पर्नेछ ।

२८ **Ultrasonogram (USG):** Ultrasonogram (USG) को प्रयोग सम्बन्धमा रेडियोलोजिष्टहरु बाहेक आफ्नो क्षेत्रमा मात्र प्रयोगमा ल्याउने गरी मान्यताप्राप्त संस्थाबाट कम्तीमा ३ महिनाको USG तालिम प्राप्त गरेको स्त्री तथा प्रसूति रोग सम्बन्धी विशेषज्ञहरुले गर्न पाउनेछन् । सेवा सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने निम्न बमोजिमको उपकरणहरुको व्यवस्था हुनु पर्नेछ :-

- (१) इमर्जेन्सी सेवामाचाहिने औषधिलगायत औजार उपकरणहरुको व्यवस्थाहुनु पर्ने ।
- (२) स्ट्रेचर, ह्वीलचियरको व्यवस्थाहुनु पर्ने ।
- (३) शौचालयको राम्रो व्यवस्थाहुनु पर्ने ।
- (४) रेकर्डिङ तथा रिपोर्टिङको लागि छुट्टै कोठाको व्यवस्थाहुनु पर्ने ।
- (५) बैकल्पिकबिद्युतको लागि जेनेरेटरको व्यवस्थाहुनु पर्ने ।
- (६) बिरामीको लागि र बिरामी कुरुवा बस्नको लागि कोठा लगायत बेञ्चको व्यवस्थाहुनु पर्ने ।
- (७) स्टोर, रिपोर्ट डिस्ट्रीब्युसनको लागि छुट्टाछुट्टैकोठाको र ठाउँको व्यवस्थाहुनु पर्ने ।

रेडियोलोजी सेवाको लागि न्यूनतम उपकरण तथा जनशक्ति पूर्वाधारहरु :

सि.नं	विवरण	क्लिनिक	१५ शैया
१	एक्सरे मेसिन	१०० एम ए - १	३०० एम ए - १
२	एक्सरे मेसिन पोर्टेबल मोबाईल	स्वैच्छिक	१०० एम ए - १
३	अल्ट्रासाउण्ड मेसिन	स्वैच्छिक	स्वैच्छिक
	जनशक्ति		
	रेडियोलोजिष्ट	आंशिक समय	आंशिक समय
	रेडियोग्राफिक अधिकृत	१	१
	रेडियोग्राफर	२	२

* रेडियोग्राफीक अधिकृत (रेडियोग्राफिक टेक्नोलोजिष्ट) - चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थान वा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त अन्य संस्थान यस रेडियोग्राफीक विषयमा (BSc. MIT, Bsc. RT स्नातक तह उत्तिर्ण गरेको हुनु पर्ने । साथै NHPC (Nepal Health Professional Council) मा दर्ता हुनु पर्ने ।

* रेडियोग्राफर: चिकित्साशास्त्र अध्ययन संस्थानबाट वा नेपाल सरकारबाट मान्यता प्राप्त अन्य संस्थाबाट रेडियोग्राफी विषयमा प्रमाण पत्र तह उत्तीर्ण गरेको हुनुपर्ने । स्वास्थ्य मन्त्रालयको स्वीकृति विना Radiology सम्बन्धी मशिन नेपालमा पैठारी गर्न पाइने छैन ।

२९. प्रयोगशाला सेवा: (१) प्रयोगशाला सेवा सञ्चालनका लागि प्रयोगशालाहरुको स्तर, विभाजन र जनशक्ति देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ :-

वर्ग	परिक्षण	जनशक्ती
E (ई) वर्ग	- Hematology: TC, DC, hemoglobin, ESR, blood grouping for non-transfusion purpose, BT, CT - Biochemistry: Sugar, Urea, Bilirubin T& D, S. Uric Acid, Total protein, serum albumin - Microbiology: Sputum AFB stain (Z-N stain) - Tests by RDTs: With simple interpretation - Miscellaneous: Routine urine analysis, routine stool analysis, urine pregnancy test, Stool for reducing substances.	कम्तीमा १५ महिने ल्याब असिस्टेन्ट कोष पास गरी सम्बन्धित काउन्सिलबाट मान्यताप्राप्त भएको १ जना
D (डी) वर्ग	All tests of E category plus following - Hematology: RBC Count, PT, APTT, Platelet count, Hematocrit, Red cell Indices - Biochemistry: SGOT, SGPT, ALP, lipid profile, creatinine, sodium, potassium - Microbiology: Gram stain and KoH mount for fungi - Serological tests: RPR, Widal test, ASO Titre, RA Factor, CRP, Tests by RDTs: All	मान्यताप्राप्त संस्था तथा विश्व विद्यालयबाट ल्याब टेक्निसियन पास गरी काउन्सिलबाट मान्यताप्राप्त भएको १ जना र ल्याब असिस्टेन्ट १ जना

	Miscellaneous: Stool for occult blood, Urine ketone bodies, urobilinogen, bile salt, bile pigment, Bence Jones protein	
--	--	--

नोट : १५ सैयाको अस्पतालको हकमा मान्यता प्राप्त संस्था तथा विश्व विद्यालयबाट स्नातक (BAMLT) पास गरेको १ जना, ल्याब टेक्निसियन पास गरी काउन्सिलबाट मान्यता प्राप्त भएको १ जना र ल्याब असिस्टेन्ट १ जना गरी ३ जना जनशक्तीको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

३०. **प्रयोगशाला सञ्चालन सम्बन्धी न्यूनतम मापदण्ड** : देहायमा उल्लेख भए बमोजिम सरकारी स्तरमा सञ्चालित प्रयोगशालाहरुको स्तर अनुसारको मापदण्ड निजी क्षेत्रमा सञ्चालित प्रयोगशालाहरुको न्यूनतम मापदण्ड हुनेछ

- (क) प्रयोगशालामा कार्यरत जनशक्ति अनुसार देहायमा लेखिए बमोजिमका परीक्षणहरु मात्र गर्न पाईनेछ ।
- (ख) आकस्मिक सेवा प्रदान गर्ने हरेक अस्पतालमा शैया अनुसारका आवश्यक पर्ने आकस्मिक परीक्षणहरु गर्नुपर्नेछ ।
- (ग) राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला वा अन्य सम्बद्ध निकायबाट सञ्चालनहुने गुणस्तर नियन्त्रक सम्बन्धी कार्यक्रममा अनिवार्य रुपमा भाग लिनु पर्नेछ ।
- (घ) राष्ट्रिय जन स्वास्थ्य प्रयोगशालाबाट पठाईने गुणस्तर सम्बन्धी परीक्षण निर्देशन बमोजिम अनिवार्य रुपमा गर्नु पर्नेछ ।
- (ङ) प्रत्येक कोठामा पर्याप्त प्रकाश र भेन्टिलेशनको व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (च) बिजुली र पानीको राम्रो व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (छ) प्रयोगशालाले फोहर व्यवस्थापन नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड अनुसार गरेको हुनु पर्नेछ ।
- (ज) प्रयोगशालामा रगत तान्ने कोठा, सफा गर्ने कोठा, आकस्मिक कोठा, नमुना परिक्षण गर्ने कोठा र शौचालयको अनिवार्य व्यवस्था हुनु पर्नेछ ।
- (झ) प्रयोगशालामा आवश्यक पर्ने टेबुल, कुर्सी लगायतका आवश्यक फर्निचरहरु पर्याप्त मात्रामा हुनुपर्नेछ ।
- (ञ) प्रयोगशालामा विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्दा आफुले जुन उपाधी प्राप्त गरेको छ सोही अनुसार मात्र सेवा सञ्चालन गर्न पाउनेछ ।
- (ट) प्रयोगशालाको रिपोर्ट प्रमाणित गर्नेको नाम, शैक्षिक योग्यता एवं परिषद्को दर्ता नम्बर उल्लेखित स्ट्याम्प वा प्रिन्टको प्रयोग उल्लेख गरेको हुनु पर्नेछ । उपदफा (१) मा उल्लेखित जनशक्तिले आफुले प्राप्त गरेको प्रमाणपत्रको आधारमा निजी प्रयोगशाला खोली सञ्चालन गर्न पाउनेछन र ल्याब असिष्टेन्टको हकमा आफूभन्दा माथिल्लो उपाधि प्राप्त गरेका व्यक्तिहरुको प्रत्यक्ष निगरानीमा प्रयोगशालामा काम गर्न पाउनेछन् ।

३१. **प्रयोगशाला संचालन सम्बन्धी अन्य मापदण्डहरु देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ :-**

- (क) D (डि) वर्गको प्रयोगशालाको न्यूनतम क्षेत्रफल २५० वर्ग फिट
- (ख) E (ई) वर्गको प्रयोगशालाको न्यूनतम क्षेत्रफल २५० वर्ग फिट
- (ग) प्रयोगशालाको नक्शांकन (Lay out) नमूना सङ्कलन गर्ने देखि लिएर बिसर्जन सम्म हुने गरी लजिकल फ्लो (logical flow) मिलाएको हुनु पर्नेछ ।
- (घ) नमुना संकलन, नमुनाप्रोसेसिङ, नमुना परीक्षण, रिपोर्टिङ आदिका लागि छुट्टाछुट्टै क्षेत्र हुनु पर्नेछ ।
- (ङ) तोकिएको कुल क्षेत्रफलको न्यूनतम ७०% भाग प्रयोगशालासंग सम्बन्धित प्राविधिक परीक्षण कार्यका लागि छुट्याइएको हुनु पर्नेछ । बाँकी ३०% भागमा प्रयोगशालासंग सम्बन्धित अन्य कार्यहरु जस्तै : नमुना संकलन, प्रतिकालय, मिटिङ, कार्यालय क्षेत्र, भण्डार, शौचालय आदिको लागि व्यवस्था गर्न सकिनेछ ।

आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सम्बन्धी स्वास्थ्य संस्थाहरुको मापदण्ड

३२.

आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा सम्बन्धी स्वास्थ्य संस्थाहरुको मापदण्ड:

(१) आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत निजी स्तरमा स्वास्थ्य संस्थाको स्थापना, सञ्चालन तथा स्तरोन्नति गर्दा देहायको मापदण्डहरुको पालना गर्नुपर्नेछ :-

(क) आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवा :

- (१) आयुर्वेद चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा वा चिकित्सा व्यवसाय गर्दा सम्बन्धित विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधि हासिल गरी नेपाल आयुर्वेद चिकित्सा परिषद्मा दर्ता भएको हुनु पर्नेछ । नेपाल सरकारको बहालवाला कर्मचारी भएमा नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिनुपर्नेछ ।
- (२) पञ्चकर्म सेवा केन्द्रमा सम्बन्धित विषयमा कम्तिमा बि.ए.एम.एस वा सो सरह उपाधि प्राप्त व्यक्तिबाट वमन, विरेचन, शिरोविरेचन, आस्थापन, अनुवासनवस्ति र रक्तमोक्षण प्रयोग गर्नुपर्ने र उत्तर वस्तिको लागि सम्बन्धित विशेषज्ञ बाट गर्नुपर्नेछ ।
- (३) आयुर्वेद अस्पतालमा काम गर्ने कर्मचारीलाई संक्रमण सुरक्षा सम्बन्धी आवश्यकतालिमदिनुपर्नेछ ।
- (४) आयुर्वेद अस्पतालले जनशक्ति, भौतिक पूर्वाधार, औजार-उपकरण र सेवाको गुणस्तरीयतामा मात्र संस्था विस्तार गर्न स्वीकृतिको लागि माग गर्ने र उपयुक्त ठहर भएमा शाखा विस्तारको स्वीकृति दिन सकिनेछ ।
- (५) विरामीको उपचारको सिलसिलामा आवश्यकता अनुसार विशेषज्ञ चिकित्सक समक्ष वा उपयुक्त स्थानमा प्रेषण (रिफर) गर्नुपर्नेछ ।
- (६) रोग निदानार्थ आवश्यक पर्ने ई.सि.जी., इ.इ.जी, प्याथोलोजी, रेडियोलोजी तथा अन्य आवश्यक सेवाहरु संचालन गर्नु परेमा सम्बन्धित विषयको जनशक्ति र सो सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार, औजार उपकरण नीति नियमको पालना गर्नुपर्नेछ ।
- (७) इन्टिग्रेटेड क्लिनिक, नर्सिङ होम वा अस्पताल भनी स्वीकृतिका लागि माग भएमा कुनकुन विषय र सेवा दिने उद्देश्य राखिएको हो ? सो प्रष्ट उल्लेख गरि सोही बमोजिमका जनशक्ति, औजार उपकरण र भौतिक पूर्वाधार व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।
- (८) आयुर्वेद चिकित्सा विधामा स्वास्थ्य रक्षा, रोग निवारण, औषधिद्रव्य काष्ठौषधि, रसौषधिको प्रयोग गरिने चिकित्सा सेवा, विना औषधि दिइने सेवा र आयुर्वेद स्वास्थ्य सेवामा उल्लेखित पूर्वकर्म अन्तर्गतका निराग्नी स्वेद (जल, वायु, सूर्यकिरण, पार्थिवतत्वको प्रयोग), अग्नि स्वेदन, अभ्यङ्ग (Massage), सत्वावजयचिकित्सा (योगाभ्यास, ध्यानआदि) को माध्यमबाट रोगको रोकथाम वा दीर्घजीवनको लागि सञ्चालन गरिने संस्थाहरुले आयुर्वेद स्वास्थ्यकर्मीहरु, भौतिकपूर्वाधार, आवश्यक औजार उपकरण र तोकिएको मापदण्ड पूरा गरि जुन सुकै नाममा संचालन भएतापनि सन्दर्भ ग्रन्थ सहित अनुमति प्रदान गर्ने निकायबाट अनुमति लिएर मात्र सञ्चालन गर्न पाइनेछ ।
- (९) जन स्वास्थ्य नियमावली २०७७ को नियम ४ (४) को व्यवस्था अनुसार आकस्मिक सेवाप्रदान गर्नु पर्ने छ ।

(ख) आयुर्वेद चिकित्साअन्तरगत रहने सेवाहरु:

चिकित्सा सेवा :

१. उपचारात्मक (आतुर विकार प्रशमन)
 - (क) युक्तिव्यापाश्रय चिकित्सा
 - (ख) संशमन (औषधिचिकित्सा)
 - (ग) संशोधन (वमनादिपञ्चकर्म शोधनचिकित्सा)
 - (घ) दैवव्यापाश्रय

- (ड) सत्वावजय
(च) शस्त्र-प्रणिधान
(छ) योगाभ्यास
२. स्वास्थ्य प्रवर्द्धनात्मक, स्वास्थ्य रक्षा तथा प्रतिरोधात्मक स्वास्थ्य सेवा
(क) प्रकृतिविनिश्चय र परामर्श
(ख) स्वस्थवृत्त पालन-ऋतुचर्या, दिनचर्या, रात्रिचर्या, पथ्यापथ्य, आहार विहार
(ग) रसायन
(घ) वाजीकरण
(ङ) पञ्चकर्म
(च) योगाभ्यास

(ग) **आयुर्वेद अस्पताल तथानर्सिङ्ग होम सम्बन्धी मापदण्ड तथापूर्वाधार:** (१) आयुर्वेद चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत निजी स्तरमा सञ्चालन गर्ने अस्पताल एवं नर्सिङ्ग होमहरूले आफ्नो क्षमता अनुसार क्रमशः एक वा एकभन्दा बढी तपसिलमा उल्लेखित विभाग/शाखाहरू सञ्चालन गर्न सक्नेछन् :-

(१) आयुर्वेद चिकित्सा सेवाअन्तर्गत विभाग वा शाखाहरू:

- (क) कायचिकित्सा
(ख) बालरोगचिकित्सा
(ग) प्रसूतितथा स्त्रीरोग चिकित्सा
(घ) शल्यचिकित्सा
(ङ) शालाक्य
(च) रसायन
(छ) वाजीकरण
(ज) योगाभ्यास ।

(२) आयुर्वेद अस्पतालले देहाय बमोजिमको भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था तथा मापदण्डको पालना गर्नु पर्नेछ:-

सि.नं.	विवरण	१५ शैया सम्म
१.		
	(क) जग्गा मापदण्ड : सडकसँग जोडिएको हुनुपर्ने (प्रति शैया ५० व.मि.) ।	✓
	(ख) सवारी साधन आवतजावत तथा पार्किङ्गको लागि पर्याप्त ठाउँ हुनुपर्ने ।	✓
	(ग) प्रवेशद्वार र निकासद्वार- गेट छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने ।	
	(घ) सञ्चार,बिजुलि, शौचालय तथा खानेपानिको व्यवस्था हुनुपर्ने ।	✓
२.	वहिरङ्ग	✓
३.	अन्तरङ्ग	✓
	आयुर्वेद चिकित्सामा स्नाकोत्तर उपाधि (M.D./M.S.(Ay) विषयगत सेवाअनुसार	आवश्यकताअनुसार
	चिकित्सक (B.A.M.S.) वा सो सरह)	३ जना
	आयुर्वेद सहायक (AHA) वा सो सरह)	३ जना
	आयुर्वेद सह सहायक (AAHW) सो सरह)	३ जना
	पञ्चकर्म सहायक	आवश्यकताअनुसार
	अभ्यङ्गकर्ता	आवश्यकताअनुसार
	B.N. (B.Sc.Nursing)	आवश्यकताअनुसार
	Staff Nurse	१ जना

	अ.न.मि.	३ जना
	प्रशासन अधिकृत	आवश्यकताअनुसार
	नायब सुब्बा	आवश्यकताअनुसार
	खरिदार (लेखा) प्रशासन	१ जना
	कम्प्यूटर प्राविधिक खरीदार	आवश्यकताअनुसार
	कार्यालय सहयोगी/पाले	३ जना
	भान्छे / टहलुवा	२ जना
	माली	आवश्यकताअनुसार
	सवारी चालक	आवश्यकताअनुसार
	कुचिकार	१ जना
	फिजियोथेरापीष्ट	आवश्यकताअनुसार
	फिजियोथेरापी सहायक	आवश्यकताअनुसार
	जु.मेडिकल रेकर्ड असिस्टेण्ट	आवश्यकताअनुसार
४	औजार सामग्री	
	स्टेथेस्कोप (प्रत्येक उपचार कक्षमा)	✓
	B.P. Set(प्रत्येकउपचार कक्षमा)	✓
	Thermometer(आवश्यकताअनुसार)	✓
	Weighing Machine	२
	उचाई नाप्ने साधन	२
	Torch Light	२
	Cotton,Gauze,Bandage	आवश्यकताअनुसार
	Apron	आवश्यकताअनुसार
	Gloves	आवश्यकताअनुसार
	X-ray view Box	१
	Oxygen set	२
	Drum set	३
	Autoclave	✓
	Surgical set	✓
	Suture Material(different size)	✓
	Needle(different size& shape)	✓
	Forceps	✓
	Cutting set	✓
	Cutting scissors	✓
	Blunt scissors	✓
	Sharp scissors	✓
	Lancet	✓
	Scalpel &kitle holder etc.	✓
	Dressing set	✓
	Kidney tray,smalltray,large bowel	✓

	Dissecting forceps,thumb forceps (toothed & untoothed)	✓
	Dressing trolley,dressingmaterials,cotton.	✓
	Gauge,bandage/teucoplest/xylocain etc.	✓
	Catherer set	✓
	Plain,folley's&matlicotcather	
	Diagnostic set	✓
	General	
	Tongue spatula	✓
	Torch light/emergency light	✓
	Specific	
	ENT set	✓
	Gynecological Examination set,D&Cset,Cucus,sim'sspeculum,emema set	✓
	Neonatal care set	✓
	Macintossheet,kally's pad	✓
	Other	
	proctoscope/Laryngoscope/Ophthalmoscope	आवश्यकताअनुसार
	Tonometer/Rhinoscope	आवश्यकताअनुसार
	Sterilizer/Autoclave drum set	आवश्यकताअनुसार
	Equipments& Material for emergency case management	आवश्यकताअनुसार
	Nebulizer	आवश्यकताअनुसार
	Ryle's Tube	आवश्यकताअनुसार
	Gastric Lavage set	आवश्यकताअनुसार
	Bed screen	आवश्यकताअनुसार
	Mask	आवश्यकताअनुसार
	Cap	आवश्यकताअनुसार
	Ear syringing set	आवश्यकताअनुसार
	Wooden splint	आवश्यकताअनुसार
	Urobag	आवश्यकताअनुसार
५	अन्तरङ्ग सेवा(Indoor प्रति शैया 7sq.mtr)	
	वार्ड: पुरुष वार्ड	✓
	महिला वार्ड	✓
	चिकित्सा कोठा १०x१० स्क्वायर फिट	१
	शौचालय (पुरुष तथा महिलाका लागी छुटाछुटै) बास बेशिन तथा पानी पर्याप्त	४

	स्ट्रेचर/ट्रली	१
	चार्ट /लकर/फाइल केविनेट	आवश्यकताअनुसार
	बेड प्यान/शैया संख्याको आधारमा	✓
	कुरवा बस्ने टुल (शैया संख्याको आधारमा)	✓
	चिकित्सक कक्ष	१
	नर्सेज ड्यूटी रुम १०×१५ स्क्वायर फिट	१
	विरामी ओसार्ने एम्बुलेन्स	आवश्यकताअनुसार
	औषधि स्टोरको पूर्वाधार	
	भेन्टिलेशनयुक्त १०×१५ स्क्वायर फिट साइजको कोठा	✓
	विरामीपुर्जा दर्ता गर्ने कक्ष	✓
	औषधि बनाउने टेबुल कुर्सि	✓
	विरामिका लागी सोधपुछ तथा सहयोग कक्ष	✓
६.	भान्साघर	✓
७.	विरामीदर्ता कक्ष	✓
	विरामी जाँच्ने कोठा	२ वटा
	लेखा प्रशासन कक्ष	२ वटा
८.	आकस्मिक सेवाकक्ष -आवश्यक जनशक्ति एवं उपकरण सहित)	✓
९.	प्रयोगशाला कोठा	✓
१०.	मनोपरामर्श एवं जीवनशैली कोठा	✓
११.	योगासन, प्राणायाम, ध्यान आदीको लागी (१२×२४)	१
१२.	पूर्वकर्म सेवा	
	● स्नेहन कक्ष/अभ्यङ्ग कक्ष	१
	● स्वेदन कक्ष - नाडी स्वेद लगायत १३ प्रकारका स्वेदनका लागी अलग अलग कक्ष	✓
	● अभ्यङ्ग टेबुल	१
	● सर्वाङ्ग स्वेदनयन्त्र	१
	● नाडि स्वेदनयन्त्र लगायत विविध १३ प्रकारमा स्वेदनका लागी अलग अलग आवश्यक यन्त्र	आवश्यकताअनुसार
	● कटि तथा जानु स्वेदनयन्त्र	आवश्यकताअनुसार
	● अवगाह स्वेदनयन्त्र	आवश्यकताअनुसार
	● पञ्चकर्म सेवाको लागी सामग्री	आवश्यकताअनुसार
	● वमन टेबुल सहित वमन कक्ष	✓
	● विरेचननीयआशन	✓
	● शिरोविरेचनको लागी कक्ष तथा साधन	✓
	● शिरोधारा टेबुल सहित सेट	✓
	● शिरो बस्तिनयन्त्र	✓

१३.	पञ्चकर्म सेवा पूर्वाधार	✓
१४.	पुर्नस्थापन कक्ष	✓
१५.	पञ्चकर्मको लागि औषधि तयारी कक्ष	✓
१६	फलफुल सहित स्वाच्छ वातावरण र औषधियुक्त हर्वेरियम समेत हुनुपर्ने	आवश्यकताअनुसार
१७	फिजियोथेरापी/अकुपंचर युनिट	आवश्यकताअनुसार

(घ) आयुर्वेद स्वास्थ्य क्लिनिक सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरु: आयुर्वेद पोलिक्लिनिक सेवा सञ्चालन गर्दा एउटै व्यवस्थापन अन्तर्गत रही तीन वा सो भन्दा बढी सेवाप्रदान गर्नु पर्ने र औषधि सेवाको व्यवस्था समेत हुनुपर्नेछ । स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्था बाट कम्तिमा पनि BAMS वा सो सरहको चिकित्सा सम्बन्धी उपाधि प्राप्त गरी आयुर्वेद चिकित्सा परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।

(१) एक सेवा सञ्चालनका लागि आवश्यक न्यूनतम भौतिक सुविधाहरु निम्न अनुसारको हुनुपर्नेछ:-

- (क) बिरामीको जाँचगर्ने भेन्टिलेटेड कोठा सेवा अनुसारको छुट्टाछुट्टै हुनुपर्नेछ । (कम्तिमा १४×१० वर्ग फिट)
- (ख) बिरामी बस्ने ठाउँ (कुर्ने ठाउँ)
- (ग) बिरामी जाँच्ने टेबुल
- (घ) चिकित्सकको लागि कुर्सी
- (ङ) चिकित्सकको लागि टेबुल
- (च) बिरामीबस्ने कुर्सी/टुल
- (छ) बिरामीकुर्न बस्ने बेन्चहरुको व्यवस्था
- (ज) शौचालयको व्यवस्था
- (झ) टेलिफोन (स्वैच्छिक) ।

(२) आवश्यकऔजार उपकरणहरु निम्नअनुसारको हुनुपर्नेछ:-

- (क) थर्मोमिटर -१
- (ख) तौललिने मेशिन -१
- (ग) उचाई नाप्ने मेशिन -१
- (घ) टंग डिप्रेसर - १
- (ङ) ब्लड प्रेशर जाँच्ने मेशिन -१
- (च) स्टेथोस्कोप -१
- (छ) आँखा, नाक, कानजाँच्ने सेट -१
- (ज) प्रोक्टोस्कोप -१
- (झ) प्रोव
- (ञ) सिरिन्ज
- (ट) टर्च लाइट
- (ठ) पञ्जा
- (ड) मास्क, एप्रोन
- (ढ) किडनी ट्रे
- (ण) बाल्टीन ।

(३) अन्य व्यवस्था (थप मापदण्ड):-

- (क) विशेषज्ञ सेवा र बिषय अनुसारको आवश्यक औजार उपकरणहरुको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (ख) बिरामीको सम्पूर्ण बिबरण राख्नको लागि एउटा रजिष्टर हुनुपर्नेछ।
- (ग) क्लिनिकमा प्रयोग गरिने सम्पूर्ण औजारहरु अनिवार्य रुपमा निर्मलकृत गरिएको हुनुपर्नेछ ।
- (घ) क्लिनिकमा काम गर्ने व्यक्तिले आफ्नो योग्यताको प्रमाणपत्र तथा आयुर्वेद चिकित्सा परिषद् दर्ता नं., सेवाशुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।
- (ङ) मासिक प्रतिवेदन नियम अनुसार सम्बन्धित निकायमा पठाउने व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

(ड) आयुर्वेद पूर्वकर्म/पञ्चकर्म सेवा केन्द्र सम्बन्धी मापदण्ड तथा पूर्वाधारहरु:-

(१) भौतिकपूर्वाधार: आयुर्वेद पञ्चकर्म सेवाप्रदान गर्ने केन्द्र, हेल्थ क्लव र हेल्थ रिसोर्टहरु सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने अभ्यङ्ग, स्वेदन, स्नान, वमन, विरेचन, शिरोविरेचन, वस्ति आदि उपचार कक्षहरु र सोका लागि देहायका सामग्रीहरुको व्यवस्था हुनुपर्नेछ । यसका साथै औषधि निर्माण कक्ष, प्रकृति परीक्षण, सत्वावजयचिकित्सा, योग ध्यानएवं अन्य सहायकहरुका लागि आवश्यक कक्षहरु हुनुपर्नेछ । साथै उपयुक्त किसिमका पुस्तकालय, शौचालय आदिको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

- (क) अभ्यङ्गकक्ष
- (ख) स्वेदनकक्ष (ग्यास सिलिण्डर कक्ष बाहिर हुनु पर्ने)
- (ग) अभ्यङ्गटेबुल
- (घ) सर्वाङ्ग स्वेदनबक्स
- (ङ) नाडि स्वेदनयन्त्र
- (च) वस्तियन्त्र सेट
- (छ) वमनटेबुल सहितवमनकक्ष
- (ज) शौचालय संलग्न रहेको विरेचनकक्ष
- (झ) विरेचनकुर्सी
- (ञ) नस्य कुर्सी
- (ट) शिरोधारा टेबुल सहित सेट
- (ठ) शिरो बस्ति सेट
- (ड) जानु बस्ति,कटि बस्तिआदि सेट
- (ढ) कटि स्वेदन टड
- (ण) अवगाह स्वेदन टड
- (त) संसर्जन कर्मका लागि भोजनालय
- (थ) अन्यपूर्वाधार तथा आत्यायिक चिकित्सा सामग्री

नोट : पञ्चकर्मको प्रधानकर्म संचालनका लागि अन्तरंग सेवा संचालन स्विकृति अनिवार्य हुने छ ।

(२) पञ्चकर्म सेवाहरु: यी सेवा केन्द्रहरु व्यवस्थित रुपमा सञ्चालित गरिनु पर्नेछ । यी केन्द्रहरुबाट दिइने सेवाहरु आयुर्वेद चिकित्सा सिद्धान्त अनुसार रसायन, वाजीकरण, स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, प्रतिरोधात्मक, पुनर्स्थापन एवं उपचारात्मक कर्ममा आधारित रहनुपर्नेछ । रसायन, वाजीकरण सेवा पनि दिनु पर्नेछ । पञ्चकर्म र सो सम्बन्धी सेवाहरु निम्नानुसार गर्नुपर्नेछ :-

- (क) पञ्चकर्म
 - (१) पूर्वकर्महरु: स्नेहन, स्वेदन ।
 - (२) संसर्जन, रसायन कर्म

- (३) प्रधानकर्महरु: वमन, विरेचन, वस्ति (अनुवासन, आस्थापन), शिरोविरेचन, रक्तमोक्षण (जलौका) ।
- (४) पश्चात् कर्म ।
- (ख) अन्यकर्म
- (१) अभ्यङ्ग, स्वेदन, वाह्यवस्ति, नेत्र तर्पण, शिरोधारा, शिरो वस्ति, लेप, कटिस्नान, पादस्नान, पिचु, पिण्ड स्वेदन आदि कर्महरु ।
- (२) सत्वावजयकर्म: सत्वावजय, योग, ध्यान, नादचिकित्सा आदि कर्महरु ।
- (३) **आवश्यक जनशक्तिहरु:** आयुर्वेद चिकित्सा अन्तर्गत पञ्चकर्म र सम्बन्धित कुनै पनि कर्महरु दक्ष अनुभवी आयुर्वेद चिकित्सकहरुको मातहतमा रहेर मात्र दिइनु पर्नेछ । निम्नानुसार योग्यता भएका जनशक्तिहरुबाट उपरोक्त सेवाहरु सञ्चालन गर्नु पर्नेछ:-
- (क) आयुर्वेद चिकित्सक : आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा स्नातक वा स्नातकोत्तर उपाधिप्राप्त ।
- (ख) पञ्चकर्म चिकित्सा सहायक : आयुर्वेद चिकित्सा प्रणालीमा प्रमाणपत्र तह वा आयुर्वेद स्वास्थ्य सह सहायकतह उत्तीर्ण गरी न्यूनतम ३ महिनाको पञ्चकर्म तालिमप्राप्त गरेको हुनुपर्नेछ ।
- (ग) पञ्चकर्म सह-सहायक : कम्तिमा एस.एल.सी.पास गरी आयुर्वेद चिकित्सकको मातहतमा रही सो सम्बन्धी आवश्यक कर्महरुको तालिम सहितको २ वर्षको अनुभव प्राप्त गरेको ।
- (घ) अभ्यङ्गकर्ता (महिला र पुरुषद्वै) : कम्तिमा आठ कक्षा पढी २ वर्षसम्म आयुर्वेद चिकित्सकको मातहतमा बसी अभ्यङ्गकर्ताको रूपमा अनुभव प्राप्त गरेको ।
- (४) आयुर्वेद अभ्यङ्गकर्म मात्र दिइने केन्द्रहरुबाट विश्रान्ती अभ्यङ्ग कर्म मात्र दिन सक्नेछन् र सो कर्मका लागि न्यूनतम मापदण्ड पुरा गरेको हुनुपर्नेछ । प्राविधिक निरीक्षण टोलीद्वारा समय समयमा निरीक्षण गरिनेछ ।
३३. **होमियोप्याथिक स्वास्थ्य क्लिनिक स्थापना तथा सञ्चालन मापदण्ड:** (१) होमियोप्याथिक स्वास्थ्य क्लिनिकमा स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै पनि मान्यताप्राप्त शिक्षण संस्थाबाट सम्बन्धित विषयमा कम्तिमा पनि स्नातक वा सो सरहको उपाधिप्राप्त गरी सम्बन्धीत परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्ने छ ।
- (२) होमियोप्याथिक स्वास्थ्यक्लिनिक/पोलिक्लिनिकमा भौतिक पूर्वाधारहरु निम्नानुसार हुनु पर्नेछ :

क. भौतिकपूर्वाधार:

- (क) बिरामीजाँचगर्नेउपयुक्त कोठा
- (ख) बिरामीकुर्ने बेन्च र कुर्सी
- (ग) बिरामीजाँचगर्ने टेबुल र स्टुल
- (घ) शौचालय

ख. आवश्यक स्वास्थ्यउपकरणहरु:

- (क) स्टेथेस्कोप
- (ख) बि.पी.सेट
- (ग) ई.एन.टी. सेट
- (घ) थर्मोमिटर
- (ङ) एक्सरे हेर्ने बक्स
- (च) Weighing Machine
- (छ) उचाई नाप्ने साधन
- (ज) टर्च
- (झ) गज, कटन, ब्यान्डेज
- (ञ) Gloves/mask/soap/apron/towel
- (ट) Tongue Depressor
- (ठ) Dressing set
- (ड) बाल्टीन, जग

(ढ) बिरामीको विवरण राख्ने रजिष्टर

ग. जनशक्ति:

(क) होमियोप्याथिकचिकित्सक -१ (कम्तिमाहोमियोप्याथिकमा स्नातकतहवा सो सरह)

(ख) होमियोप्याथिक सहायक-१ (कम्तिमाहोमियोप्याथिकमा प्रमाणपत्र तहवा सो सरह वाहोमियोप्याथिकतालिमप्राप्तव्यक्ति (स्वैच्छिक) ।

घ. सेवा:

(क) उपचार

(ख) परामर्श

३४. अकुपंचर / अकुप्रेसर चिकित्सा स्वास्थ्य सेवा स्थापना तथा सञ्चालन मापदण्ड :

१. अकुपंचर/अकुप्रेसरचिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवाप्रदान गर्ने अस्पतालमा सम्बन्धितविषयमामान्यताप्राप्त शिक्षण संस्थाबाट न्यूनतम स्नातकअकुपंचर) या सो सरह मान्यताप्राप्त शैक्षिक योग्यताको प्रमाण पत्रवाउपाधिहासिलगरि सम्बन्धित परिषद्मादर्ता भएको हुनु पर्ने छ । अकुपंचर /अकुप्रेसरचिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवाप्रदान गर्ने क्लिनिकमान्यन्यूनतमतीनवर्ष (DIPLOMA)अध्ययन गरी सम्बन्धित परिषद्मादर्ता भएको हुनु पर्ने छ । नेपाल सरकारको बहालवालाकर्मचारी भएमा सम्बन्धितकार्यालयको पूर्व स्वीकृतिलिनु पर्ने छ ।
२. अकुपंचर/अकुप्रेसरचिकित्साअस्पताल तथाक्लिनिकमाकाम गर्ने जनशक्ति (चिकित्सा सेवा संग सम्बन्धित) सम्बन्धित परिषद्मादर्ता भएको हुनु पर्ने छ।
३. अकुपंचर/अकुप्रेसरचिकित्सा अस्पतालले दक्षजनशक्ति, भौतिकपूर्वाधार, प्रविधि-औजार उपकरण र गुणस्तरीय सेवाको विस्तार गरेर मात्र संस्थाविस्तार गर्न माग गर्नु पर्दछ । शाखाविस्तारका लागिपनिआवश्यकन्यूनतमपूर्वाधार पुगेमा स्विकृति दिइने छ ।
- ४) बिरामीको उपचारको सिलसिलामाआवश्यकताअनुसार सम्बन्धितविषयको विशेषज्ञ चिकित्सक, विशेषज्ञ सेवाप्रदान गर्ने अस्पताल वाअन्यउपयुक्त स्थानमा प्रेषण (रिफर) गरि पठाउन सकिने छ ।
- ५) इन्टिग्रेटेड (सम्युक्तवाएकिकृत) क्लिनिक/पोलीक्लिनिक/नर्सिङहोम/अस्पतालवाअन्य स्वास्थ्य सेवाप्रदायक संस्था स्थापना र सञ्चालन गर्ने भनि स्विकृतिका लागिमागभएका अस्पतालमा अकुपंचर / अकुप्रेसरचिकित्साशाखा सुरु गर्दा उल्लेख गरि सोहि बमोजिमकाआवश्यकजनशक्ति, उपकरण र भौतिकपूर्वाधारको व्यवस्था गर्नुपर्ने छ ।
- ६) रोग निदानकालीगवाउपचारमाआवश्यक पर्ने (प्याथोलोजी, रेडीयोलोजी, विभिन्नचिकित्सा पद्धती एवं थेरापीतथाअन्य) सेवाथपगरि सञ्चालन गर्नु परेमा सम्बन्धितविषयको जनशक्ति, भौतिकपूर्वाधार एव उपकरण सम्बन्धिनियमको पालना गर्नुपर्ने छ ।
- ७) अकुपंचर/अकुप्रेसरअस्पताल, क्लिनिक, पोलिक्लिनिकनिरिक्षण एवम् स्विकृति प्रदान गर्ने समितिमाअकुपंचर / टि सि एम चिकित्सकको सम्लग्नताहुनुपर्ने छ ।
- ८) अकुपंचर/अकुप्रेसरचिकित्साअन्तर्गत रहने मुख्य सेवाहरु :
 - १.टि.सि.एम.
 - २.मोक्सिबुसन
 - ३.अकुपंचर
 - ४.कपिङ्ग
 - ५.अकुप्रेसरतथाथुईना
 - ६.BloodLetting

(२) अकुपंचर/अकुप्रेसरक्लिनिक सम्बन्धी मापदण्ड तथापूर्वाधारहरु :

क्लिनिकतथापोलिक्लिनिक सञ्चालनगर्दा दिइने सेवाहरु अकुपंचर/अकुप्रेसरचिकित्साअन्तर्गत रहेका चिकित्सा सेवामाआधारित हुने छन् । अकुपंचर /अकुप्रेसरक्लिनिक सञ्चालन गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्तिकुनै

पनिमान्यताप्राप्त शिक्षण संस्थाहरुबाट कम्तिमा Acupuncture Diploma वा सो सरहको सम्बन्धि शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र वा त्यस पश्चातका अन्य उपाधि प्राप्त गरी सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्ने छ ।

अकुपञ्चर केन्द्र दुइ प्रकारका हुनेछन् ।

अकुपञ्चर चिकित्सा प्रणाली अन्तर्गत स्वास्थ्य सेवाप्रदान गर्ने क्लिनिकहरु दुई प्रकारका हुनेछन् ।

चिकित्सकद्वारा सञ्चालित केन्द्र हरुलाई अकुपञ्चर/अकुप्रेसर केन्द्र “क” र अकुपञ्चर चिकित्सा सहायकद्वारा सञ्चालित केन्द्र हरुलाई अकुपञ्चर/अकुप्रेसर केन्द्र क्लिनिक “ख” भनी नामाकरण गरिने छ ।

१. **चिकित्सकीय सेवा (चिकित्सकले दिने सेवा) :** चिकित्सकीय सेवा दिने क्लिनिकमा कम्तिमा अकुपञ्चरमा स्नातक वा स्नाकोत्तर उपाधि हासिल गरि सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ ।

२. **सामान्य सेवा (अकुपञ्चर प्राविधिकले दिने सेवा) :**

(क) **अकुपञ्चर सेवा संचालनको लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधारहरु:**

- बिरामी जाँच गर्ने भेन्टिलेटेड कोठा छुट्टै हुनुपर्ने । (कम्तिमा १४x१० वर्ग फिट)
- बिरामी बस्ने ठाउँ (कुर्ने ठाउँ)
- बिरामी जाँच्ने टेबुल
- चिकित्सक कुर्ची
- चिकित्सक टेबुल
- बिरामी बस्ने कुर्ची/टुल
- बेच्चहरु (बिरामी कुर्ने बस्ने)
- शौचालय व्यवस्था
- टेलिफोन (स्वेच्छिक)

(ख) **आवश्यक औजार उपकरणहरु:**

- अकुपञ्चर निडिल
- अकुपञ्चर बेड
- मोक्सा स्टिक
- कपिङ्ग सेट
- अटोक्लेभ
- स्टेथोस्कोप
- थर्मामिटर
- रेकर्ड रजिष्टर
- अन्य व्यवस्था जनरल अस्पताल सरह
- इलेक्ट्रिक स्टिम्युलेटर
- रक्तचाप नाप्ने यन्त्र (ब्याण्डमन्त)
- नाक, कान, घाँटी जाँच्ने यन्त्र (ENT Set)
- तौल एवं उचाई नाप्ने यन्त्र
- Tongue Depressor
- X-ray view box
- Mask
- Bucket
- Torch
- Gloves

- Apron
- Needle

(३) **अन्यव्यवस्था (थप मापदण्ड):-**

- (क) विशेषज्ञ सेवा र विषयानुसारको आवश्यक औजार उपकरणहरूको व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।
- (ख) बिरामीको सम्पूर्ण विवरण राख्नको लागि एउटा रजिष्टर हुनुपर्नेछ ।
- (ग) क्लिनिकमा प्रयोग गरिने सम्पूर्ण औजारहरू अनिवार्य रूपमा निर्मलकृत गरिएको हुनुपर्नेछ।
- (घ) क्लिनिकमा काम गर्ने व्यक्तिले आफ्नो योग्यताको प्रमाणपत्र तथा परिषद् दर्ता नं., सेवाशुल्क र आयकर प्रमाणपत्र सबैले देख्ने ठाउँमा राख्नुपर्नेछ ।
- (ङ) मासिक प्रतिवेदन नियम अनुसार सम्बन्धित निकायमा पठाउने व्यवस्था हुनुपर्नेछ ।

३५. **प्राकृतिक चिकित्सा स्वास्थ्य सेवा स्थापना तथा सञ्चालन मापदण्ड :**

प्राकृतिक चिकित्सा अन्तर्गत रहने मुख्य सेवाहरू :

- आकाशचिकित्सा (उपवास/चैतन्यबोध एवं अन्य)
- जलचिकित्सा
- अग्निचिकित्सा
- वायु चिकित्सा
- माटो चिकित्सा (माटो, बालुवा, ढुङ्गा, खनीजआदि)
- मालिस चिकित्सा (तेल, लेप, चुर्ण, खनीजआदि)
- योगचिकित्सा, व्यायामचिकित्सा, अध्यात्मचिकित्सा
- भौतिकचिकित्सा (फिजिकल थेरापी)
- अकुपञ्चर
- क्रमोथेरापी, म्याग्नेटोथेरापी
- प्राकृतिकभोजन, कल्प, रसाहार, फलाहार, खाद्य, खनिज, वनस्पति, सप्लिमेण्ट एवम् अन्य

(२) **प्राकृतिक उपचार केन्द्र सञ्चालनको लागि देहायको पूर्वाधार तथा मापदण्ड पालना गरेको हुनु पर्नेछ :-**

प्राकृतिक उपचार केन्द्र सेवा सञ्चालन गर्दा एउटै व्यवस्थापन अन्तर्गत रही एक वा सो भन्दा बढी संचालन हुनु पर्दछ। स्वास्थ्य जाँच गर्ने तथा परामर्श दिने व्यक्ति कुनै पनि मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट सम्बन्धित विषयमा स्नातक सरहको चिकित्सा सम्बन्धी उपाधि प्राप्त गरी सम्बन्धित चिकित्सा परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्नेछ । प्रति सेवाको लागी एक जना चिकित्सा सहायक हुनु पर्नेछ।

(क) एक सेवा संचालनको लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधारहरू :

- बिरामी जाँचगर्ने भेन्टिलेटेड कोठा सेवा अनुसार छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने । (कम्तीमा १४X१० वर्ग फिट- १ कोठा)
 - उपचार कक्ष - २ कोठा
 - योगकक्ष - १ कोठा
- बिरामी बस्ने ठाउँ (कुर्ने ठाउँ)
- बिरामी जाँच्ने टेबुल
- चिकित्सककुर्ची
- चिकित्सक टेबुल
- बिरामीबस्ने कुर्ची/टुल
- बेञ्चहरू (बिरामी कुर्ने बस्ने)
- शौचालय व्यवस्था

(ख) आवश्यक औजार उपकरणहरू:

- सम्पूर्ण शरीरको वाष्पस्नानयन्त्र

- स्थानीयवाष्पस्नानयन्त्र
- कटिस्नान टव
- रीढ़स्नान टव
- एनीमा(Enema)
- विभिन्न प्रकारका पट्टिहरु (चिसो पट्टि)
- सेकका यन्त्रहरु
- माटो चिकित्सामा प्रयोग हुने उपकरणहरु
- सूर्य किरण चिकित्सामा प्रयोग हुने उपकरण
- षट्कर्ममा प्रयोग हुने उपकरणहरु
- मालिसमा प्रयोग हुने उपकरणहरु
- पानीलाई विभिन्न तापक्रममा ल्याउने एवं वाफ बनाउने यन्त्र
- थर्मोमिटर (पानीको तापक्रम र शरीरको तापक्रम नाप्न)
- उचाई नाप्ने मेशिन
- तौल मेसिन
- Tongue Depressor
- Kidney Tray
- BP instrument
- Stethoscope
- ENT set
- Mask
- Bucket
- Syringe
- Torch
- Gloves
- Apron

नोट: सेवा र विषयअनुसार मालिशचिकित्सा, जलचिकित्सा, फिजियोथेरापी, एकुपन्चर, प्रकृतिकभोजन, योग चिकित्साएवम् अन्य उपकरण आवश्यकता अनुसार हुनुपर्ने छ ।

३६. सेवा रिग्पा (आम्ची) क्लिनिक पूर्वाधार मापदण्डहरु:

१. सोवा रिग्पा (आम्ची) क्लिनिक /पोलिक्लिनिक स्वास्थ्य सुविधा र जाँच गर्ने व्याक्ति कम्तिमा काचुपा (स्नातकतह)/दुराप्पा (प्रमाण पत्रतह) /काडजिन्या प्राविधिक एस.ई.ई. तह)/परम्परागत रुपमा उपचार संकलन आम्चीहरु हुनुपर्ने छ ।
२. सोवा रिग्पा (आम्ची) क्लिनिक/पोलिक्लिनिकमाभौतिकपूर्वाधारहरु निम्नअनुसार हुनुपर्नेछ
 - क) विरामी जाँच गर्ने उपयुक्त कोठा १
 - ख) विरामी कुर्ने कुर्सी १
 - ग) विरामी जाँच गर्ने टेबुल र स्टुल १
 - घ) औषधि राख्ने प्याक १
 - ड) जाँच गर्नकोलागि बेड १
 - च) सौचालय १

३. जनशक्ति

- क) सोवारिग्पाआम्ची (काचुपा/दुराप्पा/काडजिन्या/परम्परागत रुपमाउपचार संकलन (आम्ची) मध्ये १
- ख) कर्मचारी काडजिन्यावा सोवा रिग्पाआम्चीचिकित्सकमाआधारभूततालिमप्राप्त १

उपकरणहरु

- क) स्टेथेस्कोप १
- ख) वि.पि सेट १
- ग) मुत्रविश्लेषण सिरामिककप १
- घ) तौलनाप्ने मेसिन १
- ङ) टर्च १
- च) आवश्यकता अनुसार विरामीको नाडी जाँचगर्दा हात राख्ने सानो तकिया १
- छ) मोक्सिबेसन (टावा) आवश्यकता अनुसार
- ज) रगतनिकाल्ने ब्लेट वा (च्चापु) आवश्यकता अनुसार

परिच्छेद-१०**अभिलेखतथाप्रतिवेदन सम्बन्धीव्यवस्था****३७. अभिलेख तथाप्रतिवेदन:**

- (१) यस निर्देशिकाबमोजिम स्वीकृत प्राप्त स्वास्थ्य संस्थाले स्वास्थ्यव्यवस्थापन सूचना प्रणालीले तोकेको (DHIS2/HMIS) ढाँचामा आफुले प्रदान गरेको सेवाको मासिकप्रतिवेदननगरपालिकामाअनिवार्य रुपमा पेश गर्नु पर्नेछ । यसरी तोकिएबमोजिमप्रतिवेदन पेश नगर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई नगरपालिकाले सचेत गराउनसक्नेछ ।
- (२) सूचनाव्यवस्थापन गर्ने कर्मचारीलाई नगरपालिकाले तालिमदिने व्यवस्था गराउने पर्नेछ ।
- (४) स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गरेको सेवाको विवरण ICD 10अनुसार coding गरी सोहीअनुसार प्रतिवेदन गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।
- (५) स्वास्थ्य संस्थाले आफ्नो संस्थामाभएको जन्मतथा मृत्युको घटना विवरण प्रचलितकानूनबमोजिमतोकिएको ढाँचामा स्थानीयपञ्जिकाधिकारीलाई मासिक रुपमाप्रतिवेदनदिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-११**सञ्चालन अनुमति नवीकरण हुन नसक्ने अवस्था र खारेजी सम्बन्धी व्यवस्था****३८. सञ्चालन अनुमति नवीकरण नहुने:** (१) यस निर्देशिकामा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि देहायको अवस्थामा स्वास्थ्य संस्थाको सेवा सञ्चालन अनुमतिको नवीकरण गरिने छैन :-

- (क) नियमित वा आकस्मिक अनुगमन नगर्दा तोकिएको गुणस्तर वा पूर्वाधार पुरा नगरी स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गरेको पाईएमा,
- (ग) अस्पतालले प्रदान गरेको सेवाको प्रतिवेदन वार्षिक रुपमा नगरपालिकामा पेश नगरेमा,
- (घ) स्वास्थ्य संस्थाबाट सिर्जित चिकित्साजन्य फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन नगरेको पाईएमा,
- (ङ) नगरपालिका वा सम्बन्धित निकायले दिएको निर्देशनको पटक पटक उल्लंघन गरेमा,
- (च) भवन संहिता अनुरूप भवन निर्माण नभएको वा पुरानो भवनको हकमा तोकिएको समय भित्र भुकम्पीय दृष्टिकोणले भवन प्रबलीकरण गरेको नपाईएमा ।

३९. खारेजी गर्न सकिने : यो निर्देशिका प्रारम्भ हुनु अघि अनुमति प्राप्त गरी सञ्चालनमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाले संस्था सञ्चालन गर्न नसक्ने जनाई सञ्चालन अनुमति खारेजीका लागि निवेदन दिएमा नगरपालिकाले त्यस्तो संस्थाको सञ्चालन अनुमति खारेजी गर्न सक्नेछ ।**परिच्छेद- १२****विविध****४०. सेवा शुल्क निर्धारण समिति सम्बन्धी व्यवस्था :** (१) सर्वसाधारणलाई उचित मूल्यमा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा पुर्‍याउने प्रयोजनको लागि स्वास्थ्य संस्थाले प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरको आधारमा त्यस्तो स्वास्थ्य संस्थाले लिन

सक्ने सेवाशुल्क सम्बन्धी मापदण्ड निर्धारण गर्नको लागि राजापुरले एउटा सेवाशुल्क निर्धारण समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

- (२) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि सेवाशुल्क निर्धारण समितिको बैठक आवश्यकता अनुसार बस्नेछ ।
- (३) सेवाशुल्क निर्धारण समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि राजापुरले तोके बमोजिम हुनेछ ।
 १. मापदण्ड तथा अनुसूचीमा हेरफेर : राजापुरले यस निर्देशिकामा उल्लिखित मापदण्ड तथा अनुसूचीहरूमा आवश्यकता अनुसार हेरफेर तथा थपघट गर्न सक्नेछ ।
 २. व्याख्या गर्ने अधिकार: यस निर्देशिकामा उल्लिखित मापदण्डको कुनै प्रावधानको कार्यान्वयनमा कुनै द्विविधा उत्पन्नभई कार्यान्वयनमा बाधा आई परेमा नगर कार्यपालिकाले सो मापदण्डको व्याख्या गर्नेछ ।
 ३. स्वतः अमान्यहुने : यस निर्देशिकामा लेखिएको कुनै कुरा प्रचलित नेपाल कानूनको कुनै व्यवस्थासँग बाभिएमा बाभिएको हदसम्म स्वतः अमान्य हुनेछ ।
 ४. खारेजी तथा बचाउ :यस अघि भए गरेको काम कारवाही यसै निर्देशिका बमोजिम भए गरेको मानिनेछ ।
 ५. प्रचलित कानून र मापदण्ड बमोजिम हुने : यस निर्देशिकामा उल्लेखित विषयसँगै बमोजिम र उल्लेख नभएका विषय प्रचलित कानून, स्वास्थ्य संस्था स्थापना, संचालन तथा स्तरोन्नती सम्बन्धी मापदण्ड २०७० (संसोधन २०७३) र स्वास्थ्य संस्था संचालन मापदण्ड २०७७ (संसोधन २०७९) बमोजिम हुनेछ ।

आज्ञाले

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

इति सम्बत २०८० साल पौष २६ गते रोज ५ शुभम्

अनुसूची १

पूर्वाधार, स्थायी एवं स्तरोन्नती स्वीकृतिको प्रयोजनको लागि प्राविधिक समिति सम्बन्धी व्यवस्था

(दफा २ को खण्ड (ण) सँग सम्बन्धित)

१. कार्यपालिका सदस्य	- संयोजक
२. मे.सु./मेडिकल अधिकृत	- सदस्य
३. ल्याबटेक्नीसियन/अधिकृत (एक)	- सदस्य
४. रेडियोग्राफर/अधिकृत (एक)	- सदस्य
५. पब्लिक हेल्थ नर्स/(अधिकृत (एक)	- सदस्य
६. (सब) इन्जिनियर (सिभिल) (एक)	- सदस्य
७. आयुर्वेद चिकित्सक (स्वास्थ्यशाखा)	- सदस्य
८. स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	- सदस्य सचिव

नोट : प्राविधिक समितिले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञलाई समितिका सदस्यका रूपमा थप गर्न, अनुगमनमा समावेश गर्न तथा बैठकमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

अनुसूची-२

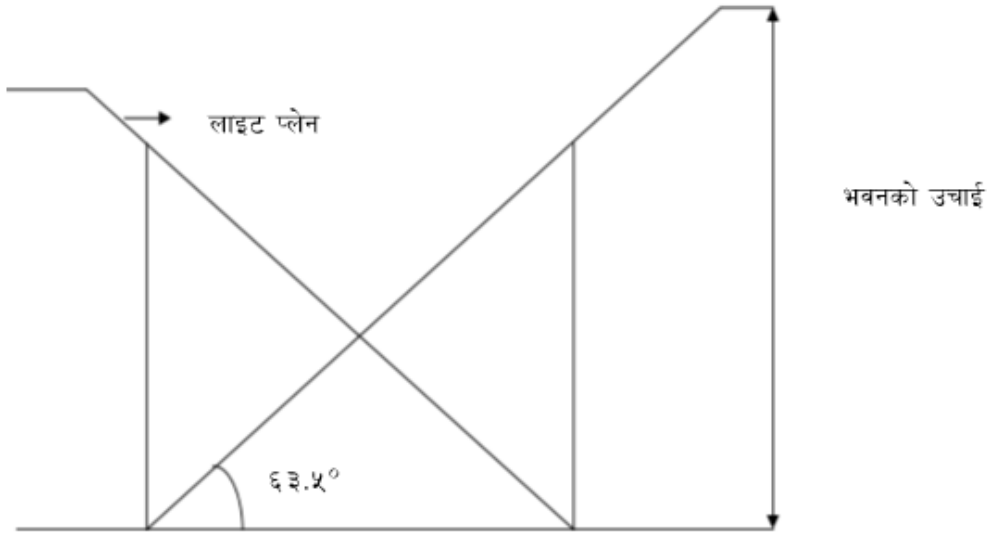
भवन सम्बन्धी मापदण्ड

(दफा २ को खण्ड(द) सँग सम्बन्धित)

काठमाण्डौ उपत्यका बाहिर निर्माण गरिने स्वास्थ्य संस्थाका हकमा मापदण्डमा उल्लेख गरिएका भए सोही अनुसार तथा नभएकाहकमा देहायका मापदण्ड अनुसार कायम गरिनुपर्नेछ ।

- अधिकतम ग्राउण्ड कभरेज - ४० प्रतिशत
- Floor Area Ratio (FAR) - २.५
- न्युनतमपार्किङस्थल - जम्माजग्गाका २५ प्रतिशत
- भवनका सेट ब्याक(Set Back) - कम्तिमा ३ मिटर भवनका चारैतिर
- लाईट प्लेन

(Light Plane) - ३.५ डिग्री

अनुसूची-३
पूर्वाधार स्वीकृतिको आसायपत्रका लागि निवेदन फाराम
(दफा ४ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

श्री
..... ।

निम्नानुसार प्रस्तावित स्वास्थ्य संस्थाको संचालन तथा पूर्वाधार स्वीकृतिको आसायपत्रकालागि देहाय अनुसार कागजात सहित निवेदन फाराम पेश गरेको छु/छौ ।

निवेदन फारमः

कार्यकारी अधिकृत/संचालन समितिको तर्फबाट

स्वास्थ्य संस्थाको विवरण :-

१. स्वास्थ्य संस्थाको नाम :

शैया संख्या:

२. साधारण सेवा/विशेषज्ञ सेवावा अस्पताल के हो उल्लेख गर्ने:

३. स्वास्थ्य संस्थाका ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना) :-

प्रदेश:

जिल्ला:

मनपा/उमनपा/नपा/गापा :

वडा नं. :

टोल:

ब्लक नं.:

टेलिफोन नं. :

मोबाइल नं.:

पो.ब.नं.:

इमेल ठेगाना :

वेब साइट :

४. स्वास्थ्य संस्थाखोल्ने व्यक्तिहरु (५ प्रतिशतभन्दा बढी शेयर धारण गर्नेहरुको मात्र):

क्र.स	नाम	नागरिकता नं.	मोबाइल नं.	फोन नं.	इमेल ठेगाना	ठेगाना	कैफियत

५. स्वास्थ्य संस्थाको लागी आवश्यक जग्गा र स्वामित्वको विवरण

(क) जग्गाको कित्ता, क्षेत्रफल र स्वामित्वको प्रकार:

(ख) लिजमा भएकबुलियतनामापेश गर्ने:

६. स्वास्थ्य संस्थाको वित्तीय स्रोत :

(क) निजीलगानी

(ख) बैंक कर्जा

(ग) सरकारी

(घ) अनुदान सहयोग

(ङ) गैरसरकारी संस्थाबाट कर्जा लिई संचालन गर्ने भए सो को विवरण

(च) अन्य

७. वित्तीय लगानी : (स्थीर पूँजीलागत) रु.

(क) भवन तथा जग्गाको लागि: रु.

(ख) औजार उपकरणको लागि : रु.वित्तीयलगानी (चालु पूँजीलागत) रु. रोजगार संख्या : अनुमानितआम्दानी : रु. अनुमानितमुनाफा : मासिक : रु. त्रैमासिक : रु. वार्षिक : रु.

८. देहायकाविषयहरु समेत समावेश भएको व्यावसायिककार्ययोजना

(क)स्वीकृत संस्थाबाट प्रदान गर्ने सेवाहरुको विवरण :

निदानात्मक सेवा	प्रतिकारात्मक सेवा	उपचारात्मक सेवा
एक्स-रे	खोप	प्रसूतितथा स्त्री रोग
अल्ट्रासाउण्ड	गर्भवती	जनरल मेडिसिन
इन्डोस्कोपी	सुत्केरी जाँच	जनरल सर्जिकल
इसीजी,ट्रेडमिल	परिवार नियोजन	विशेषज्ञ सेवा : जस्तै प्रसूति सेवा, मृगौला रोग, स्नायु, आँखा, हाडजोर्नी, रोग ईत्यादि सेवा
प्रयोगशाला		
.....		
.....		

(ख) संस्थामाप्रयोग हुने आवश्यक उपकरणहरुको विवरण (संलग्न गर्ने):

- (१)
 (२)
 (३)
 (४)

(ग) संस्थामा सेवा पुर्याउनकालागिआवश्यक पर्ने जनशक्तिको विवरण (संलग्न गर्ने):

स्वास्थ्य संस्थामा सेवा पुर्याउने कर्मचारीहरुकाविवरण सम्बन्धित मापदण्ड अनुसार :

कर्मचारी	नाम	पद	योग्यता	पार्ट टाइम	फुल टाइम
(क) विशेषज्ञ					
(ख) प्राविधिक					
(ग) प्रशासनिक					

नोटः

- (१) संस्थामाकार्य गर्ने प्राविधिककर्मचारीहरू सम्बन्धित परिषद्मादर्ता भएको हुनुपर्ने । सम्बन्धित परिषद्को प्रमाण पत्रअनिवार्यरूपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- (२) कर्मचारीहरूको योग्यताका प्रमाणित प्रतिलिपिको साथै कार्य गर्ने मन्जुरीनामा समेत संलग्नहुनुपर्ने ।
- (३) सरकारी कार्यालयमाकार्यरत कर्मचारीहरू संलग्नहुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ को दफा ५९ अनुसारको स्वीकृतिपत्रअनिवार्यरूपमा संलग्नहुनुपर्ने ।
- (४) प्राविधिक कर्मचारीहरूले आफु कार्य गर्ने अन्य संस्थाहरूको समेत विवरण खुलाउने ।

अनुसूची-४

(दफा ५को उपदफा १संग सम्बन्धित)

स्वास्थ्य संस्था संचालन इजाजत प्राप्त गर्न दिने निवेदनको ढाँचा

१. संस्थाको नाम :

२. सेवाको किसिम

(क) जनरल सेवा (ख) विशेषज्ञ सेवा (ग) विशिष्टकृत सेवा (घ) अन्य

३. संस्थाको ठेगाना (पत्राचार गर्ने ठेगाना) :-

प्रदेश :

जिल्ला :

महानगरपालिका/उ.म.न.पा /न.पा/गा.पा :

वडा नं. :

टोल :

ब्लक नं.:

टेलिफोन न :

४.संस्थाखोल्ने व्यक्तिहरु :- (५प्रतिशतभन्दा बढी सेयर होल्डर्स मात्र)

क्र.सं.	नाम	स्थायी ठेगाना	फोन नं.	मोबाइल नं.	इमेल ठेगाना	नागरिकता नं.

५. संस्थाको वित्तीय स्रोत :

क. निजी :

ख. शेयर /कर्जा :

ग. गैर-सरकारी :

घ.अन्य(खुलाउने) :

वित्तीय संस्थाबाट कर्जा लिई संचालनगर्ने भए सो संस्थाको नाम :-

६. वित्तीयलगानी : लागत

(क) भवनतथाजग्गाको लागि :

(ख) औजार उपकरण :

(ग) जनशक्ति :

(घ) अनुमानितआम्दानी :

आम्दानी स्वदेशी :-

विदेशी :-

७. अचल सम्पत्तिको स्रोत :

८. शैया सङ्ख्या :

९. स्वास्थ्य संस्थाले वर्गीकरण अनुसार प्रदानगर्ने सेवाहरुको विवरण कुन-कुन सेवा प्रदानगर्ने हो ? खुलाउने

निदानात्मक सेवा	प्रतिकारात्मक सेवा	उपचारात्मक सेवा

--	--	--

१०. संस्थामा प्रयोग हुने आवश्यक मुख्य उपकरणहरुको विवरण तथा स्रोत :-

क्र.सं.	उपकरणको नाम	वित्तिय स्रोत	कैफियत

११. संस्थामा सेवाप्रदान गर्ने जनशक्तिको विवरण :

क्र.सं	कर्मचारीको नाम	पद	शैक्षिक योग्यता	सम्बन्धित परिषदको दर्ता नं.	सरकारी सेवामाकार्यरत छ / छैन	फुल टाइम / पार्ट टाइम

१२. निवेदन दिदा संलग्न गर्नुपर्ने कागजातहरु

- १/ कम्पनीदर्ता/संस्थादर्ताको प्रमाणित प्रतिलिपि
- २/ संस्था/कम्पनीको विधान/प्रवन्धपत्र, नियमावलीको प्रतिलिपि
- ३/ स्थायी लेखादर्ता प्रमाण-पत्रको प्रतिलिपि
- ४/ स्थापना गर्न लागिएको ठाउँमा अस्पताल आवश्यक छ भन्ने स्थानीयतह र प्रदेशको सम्बन्धितनिकायको सिफारिस पत्र
- ५/ संस्थापक सदस्यहरुको नागरिकता प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि
- ६/ स्वास्थ्य संस्थाको विस्तृत सर्भेक्षण सहितको प्रस्ताव
- ७/ स्वास्थ्य संस्थाले लिने सेवाशुल्कविवरण
- ८/ भवनको स्वीकृत नक्सा
- ९/ कर चुक्ता प्रमाण पत्र (लागु हुने अवस्थामामात्र)

अनुसूची - ५

स्वास्थ्य क्लिनिक सञ्चालन अनुमति माग गर्ने निवेदन फाराम

(दफा ५ को उपदफा(१) सँग सम्बन्धित)

१. संस्थाको नाम : शैया संख्या :
२. संस्थाको ठेगाना -पत्राचार गर्ने ठेगाना)
- प्रदेश : जिल्ला : महानगरपालिका/उप. म.नपा/न.पा/गा.पा
- टोल : वडा नं. : टेलिफोन :
- ब्लक नं. : पो.ब.नं.:
३. संस्था खोले व्यक्तिहरु :
- नाम :
- नागरिकता :
- ठेगाना :
- फोन नं. :
४. संस्थाको वित्तिय स्रोत :
- क. निजि :
- ख. शेयर कर्जा :
- ग. वैदेशिक :
- घ. गैर सरकारी :
- ड. सामुदायिक :
- च. अन्य
५. संस्थाको क्षमता तथा विस्तृत कार्य योजना :
- सेवा प्रदान गर्ने क्षेत्रहरु :

<u>निदानात्मक सेवा</u>	<u>प्रतिकारात्मक सेवा</u>	<u>उपचारात्मक सेवा</u>
एक्सरे	खोप	प्रसुतितथा स्त्रीरोग
अल्ट्रासाउण्ड	एम.सि.एच.	जनरल मेडिसिन
ईन्डोस्कोपी	परिवार नियोजन सेवा	जनरल सर्जिकल विशेषज्ञ सेवा जस्तै: ई सि.जि.,ट्रेडमील प्रयोगशाला,आँखा, नाक, मुटु, मृगौला, स्नायुरोग आदि इ

अन्य सेवा : फार्मसी

६. संस्थाशुल्क (अलग र स्पष्टसँग खुलाउने) :

७. संस्थामा सेवाहुने आवश्यक उपकरणहरुको विवरण तथा स्रोत :

संख्या / योग्यता/अनुभव/पार्टटाइम/फुलटाइम/ अन्य सुविधा

सामान्य चिकित्सक :

विशेषज्ञ चिकित्सक :

अन्य प्राविधिक :

नोट :

१) सम्बन्धित सेवा अनुसार निर्धारित मापदण्डहरु र पूर्वाधारहरु पूरा भएपश्चातमात्र सेवा संचालन गर्न पाईनेछ ।

- २) उपर्युक्त बमोजिम के कति कर्मचारीहरु संस्थामा संलग्नहुने हो, स्पष्ट उल्लेख हुनुपर्ने ।
- ३) संस्थामा कार्य गर्ने कर्मचारीहरु सम्बन्धित परिषद्मा दर्ता भएको हुनुपर्ने, सम्बन्धित परिषदको प्रमाणपत्रहरु अनिवार्य रुपमा पेश गर्नुपर्नेछ ।
- ४) कर्मचारीहरुको योग्यताको प्रमाणित प्रतिलिपिहरु संलग्न हुनुपर्नेछ ।
- ५) नेपाल सरकारमा कार्यरत कर्मचारीहरु संलग्न हुने भएमा नेपाल स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०५३ को दफा ५९ अनुसारका स्वीकृतिपत्र अनिवार्य रुपमा संलग्न हुनुपर्ने ।

अनुसूची-६
इजाजतपत्रको ढाँचा
(दफा ९ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)

.....

.....

संचालन इजाजत पत्र

इजाजतपत्र नं.

श्री.....

.....

स्वास्थ्य संस्था संचालन गर्न इजाजतका लागि मितिमा प्राप्त निवेदन उपर कारवाही हुँदा यस
..... संस्थालाई संचालन गर्न दिने गरी मिति निर्णय भएकाले जन
स्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५, जन स्वास्थ्य सेवा नियमावली २०७७ तथा देहायका शर्तहरूको अधिनमा रही म.न.पा/ उप.म.न.पा/
न.पा/गा.पा शैया क्षमताको..... अस्पताल र स्वास्थ्य संस्था संचालन गर्न
जनस्वास्थ्य नियमावली, २०७७ को नियम १२ को उपनियम (५) बमोजिम यो इजाजत पत्र दिईएको छ ।

१ स्वास्थ्य संस्था तथा त्यस्तो संस्थाले प्रदान गर्नु पर्ने सेवा:

२. इजाजत कायम रहने अवधि:

इजाजतपत्र दिने अधिकारीको:-

दस्तखत:

नाम:

दर्जा:

मिति:

(इजाजतपत्रको पछाडीको पृष्ठमा लेखिने)

इजाजतपत्र प्राप्त संस्थाले पालना गर्नुपर्ने शर्तहरू :

स्वास्थ्य संस्था संचालन गर्दा तोकिएको न्यूनतम मापदण्ड पालना सम्बन्धमा स्वमूल्याङ्कन गरी गुणस्तर सुधार गर्दै जानुपर्ने ।

नेपाल सरकारबाट स्वीकृत गरिएको सरकारी कार्यक्रम लागू गर्नु पर्ने ।

प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहले जारी गरेका नीति तथा कार्यक्रम लागू गर्ने ।

मन्त्रालयले समय समयमा तोकेका अन्य शर्तहरू पालना गर्नुपर्ने ।

अनुसूची-७

स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा नवीकरण अनुमति दस्तुर

(दफा ८ र ९ को उप दफा (२) संग सम्बन्धित

सि.नं.	संस्थाको किसिम	शुल्क निर्धारण इकाई	स्थापनाका लागि दस्तुर रकम रु.	नवीकरणका लागि दस्तुर रकम रु.
१	अस्पताल तथा नर्सिङ होम	शैया संख्या	प्रतिशैया रु.४०००।-	प्रतिशैया रु.५००।-
२	क्लीनिक	सेवाप्रकार	प्रतिसेवारु.१००००।-	प्रतिशैया रु.५००।-
४	आयुर्वेद अस्पताल/वैकल्पिक चिकित्सा	शैया संख्या	प्रतिशैयारु.२०००।-	प्रतिशैया रु.५००।-
५	आयुर्वेद क्लिनिक/वैकल्पिक क्लिनिक	सेवाप्रकार	प्रति सेवा रु.५०००।-	प्रति सेवा रु.५००।-
६	डि(D) समुहकाप्रयोगशाला		रु.१२००० ।-	रु.२४००।-
७	ई(E) समुहकाप्रयोगशाला		रु.१०००० ।-	रु.२०००।-

नोट : नेपाल सरकारले तोकेको दुर्गम क्षेत्रमा स्वास्थ्य संस्था स्थापना वा बिस्तार गरेमा नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरि माथि उल्लिखित दस्तुरमा क वर्गका लागि पचहत्तर प्रतिशत, ख वर्गका लागि पचास प्रतिशत र ग वर्गका लागि पच्चस प्रतिशत छुट दिईनेछ ।

अनुसूची-८
(दफा ९ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)
नवीकरणका लागि दिइने निवेदनको ढाँचा

श्रीकार्यालय
.....

विषय : इजाजतपत्र नवीकरण सम्बन्धमा ।

त्यस कार्यालय / निकायबाट मिति मा प्रदान गरिएको इजाजतपत्रको अवधि मितिमा समाप्त हुने भएकाले इजाजतपत्रको नवीकरण गराउनका लागि जन स्वास्थ्य नियमावली २०७७ को नियम १३ को उपनियम (२) बमोजिम यो निवेदन पेश गरेको छु ।

संलग्न विवरण कागजात:

- १। संस्थाको इजाजतपत्र र पछिल्लो आर्थिकको वर्षको कर चुक्ताको प्रमाण पत्र,
- २। स्वमूल्याङ्कन प्रतिवेदन, नियमित रुपमा पेश गरेको प्रमाण पत्र
- ३। स्वास्थ्य संस्था तथा सेवा संचालन सम्बन्धी मापदण्ड कायम गरेको पुष्टायाँई सहितको स्वघोषणा

स्वास्थ्य संस्थाको छाप

स्वास्थ्य संस्थाको तर्फबाट निवेदन दिने व्यक्तिको:-

दस्तखत:

नाम, थर:

पद:

मिति:

अनुसूची- ९
(दफा ९ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित)
इजाजतपत्रको नवीकरण

नवीकरण गर्नेनिकाय

<u>स्वास्थ्य संथाको</u> <u>नाम र ठेगाना</u>	<u>नवीकरण मिति</u>	<u>बहाल रहने मिति</u>	<u>नवीकरण गर्ने</u> <u>अधिकारी को नाम</u> <u>र पद</u>	<u>दस्तखत</u>	<u>कार्यालयको छाप</u>

स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदानगरिने सेवा को विरामी बडापत्र को ढाँचा
(दफा १५ उपदफा (१) को बुदाँ (ट) संग सम्बन्धित)

सि.न.	शखा	प्रदानगरिने सेवाविवरण	प्रक्रिया	दस्तुर	लाग्ने समय	सम्पर्क व्यक्ति	गुनासो सुन्ने अधिकारी

स्वास्थ्य संस्थाबाट आकस्मिक सेवाको लागि चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीको विवरणको ढाँचा (दफा १५ उपदफा (१) को बुँदा (थ) संग सम्बन्धित)

मिति :

[illegible]

अनुसूची- १२
राजापुरअन्तर्गतकानिजी स्वास्थ्य संस्थाहरुको अनुगमन चेकलिस्ट
(दफा १० उपदफा (१) को बुँदा (थ) संग सम्बन्धित)

स्थानिय स्तरमा संचालनभएकानिजी अस्पताल तथानर्सिङ होमको अनुगमन चेक लिस्ट

मिति:..... स्वास्थ्य संस्थाकोनाम:.....
 स्वास्थ्य संस्थाको प्रकार:.....निजी स्वास्थ्य संस्थाको कार्यक्षेत्र:.....
 वेडसंख्या:..... टेलिफोननं:.....
 स्वास्थ्य संस्था प्रमुखको नाम

सम्पर्क मोवाइलनं/इमेल ठेगाना
 स्वास्थ्य शाखा प्रमुख

स्थापना मिति

सुपरिवेक्षण गर्दा उपस्थित व्यक्तिहरुको नाम :
 पद :

सि.नं.	सुपरीवेक्षणका बुदाहरु	पुष्ट्याईका आधारहरु	सन्तोषजनक छ र छैन	सुधार गर्नु पर्ने छ र छैन	कैफियत
१.	आधारभूत जानकारी :				
क.	निजि स्वास्थ्य संस्थाको भवनको अवस्था र संस्थाले ओगटेको क्षेत्रफल	प्रत्यक्ष अवलोकन, अर्न्तक्रिया			
ख.	निजी स्वास्थ्य संस्था संचालनका लागि अनुमति प्राप्त गरेका ● व्यवसाय संचालन अनुमति प्राप्त गरेको ● PAN र VAT मादर्ता भएको ● स्वास्थ्य सेवा संचालन अनुमति प्राप्त गरेको ● प्रयोगशाला संचालन अनुमति प्राप्त गरेको ● औषधि पसल संचालन अनुमति प्राप्त गरेको	छलफल, अवलोकन, अभिलेख			
ग.	निजी स्वास्थ्य संस्था नविकरणको गरेको (चालु आ.ब)	अभिलेख, अर्न्तक्रिया			

सि.नं.	सुपरीवेक्षणका बुदाहरु	पुष्ट्याईका आधारहरु	सन्तोषजनक छ र छैन	सुधार गर्नु पर्ने छ र छैन	कैफियत
घ.	स्वास्थ्य संस्थामा नागरिक वडापत्र सबैले देख्ने स्थानमा राखेको	प्रत्यक्ष अवलोकन			
ड.	स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध सेवा तथा शुल्क सम्बन्धी सुचि सबैले देख्ने स्थानमा राखेको	अवलोकन, अर्न्तक्रिया			
च.	आकस्मिक सेवाको व्यवस्थापन भएको	छलफल, अवलोकन			
छ.	बहिरङ्ग सेवाको व्यवस्थापन भएको	छलफल, अवलोकन			
ज.	अन्तरङ्ग सेवाको व्यवस्थापन भएको	छलफल, अवलोकन			
झ.	अपरेसन थियटरको व्यवस्थापन भएको	छलफल, अवलोकन			
ञ.	सघन उपचार सेवाको व्यवस्थापन भएको	छलफल, अवलोकन			
ट.	विशेषज्ञ सेवाको व्यवस्थापन भएको	अर्न्तक्रिया			
ठ.	प्रयोगशाला सेवाको व्यवस्थापन भएको	छलफल, अवलोकन			
ड.	निदानात्मक सेवाको व्यवस्थापन भएको. - X-ray - USG - ECG - Echo - MRI - CT Scan	छलफल, अवलोकन			
ढ.	संक्रमणको व्यवस्थापन भएको (Infection prevention according to WHO guideline)	अवलोकन, अर्न्तक्रिया			
ण.	प्रेषण सेवाको व्यवस्थापन प्रेषण प्रणाली भएको	छलफल, अभिलेख			
त.	फार्मसी सेवाको व्यवस्थापन भएको	अवलोकन			
थ.	रक्त सञ्चार सेवाको व्यवस्थापन भएको	अवलोकन, अर्न्तक्रिया			
द.	फिजियोथेरापी सेवाको व्यवस्थापन भएको	अवलोकन, अर्न्तक्रिया			
ध.	एम्बुलेन्स सेवाको उपलब्धता तथा व्यवस्थापन भएको	छलफल, अवलोकन			
न.	कार्य सञ्चालन निर्देशिका उपलब्धभएको (Standard Operating Manual)	अवलोकन, छलफल			
प.	स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहोरमैलाको व्यवस्थापन तथा विसर्जन भएको	अवलोकन, छलफल			
फ.	विरामीको गोपनीयताको लागि उपयुक्त उपायहरु अपनाईएको (फरक कोठा , पर्दाको प्रयोग)				
२.	जनशक्ति व्यवस्थापन :				

सि.नं.	सुपरीवेक्षणका बुदाहरु	पुष्ट्याईका आधारहरु	सन्तोषजनक छ र छैन	सुधार गर्नु पर्ने छ र छैन	कैफियत
क.	जनशक्तिको पर्याप्त भएको	छलफल, दरबन्दी तथा पदपूर्ति, अवलोकन			
ख.	कार्यरत जनशक्तिको सीप तथा दक्षता भएको	छलफल, दरबन्दी तथा पदपूर्ति विवरण, अवलोकन			
ग.	कार्य विभाजन तथा जिम्मेवारी बाडफाँड भएको	अन्तरक्रिया			
घ.	सबै कर्मचारीको हाजिर रेकर्ड राख्ने गरेको	अन्तरक्रिया, प्रत्यक्ष अवलोकन			
४.	आर्थिक व्यवस्थापन :				
क.	बजेट निकासा, खर्चको व्यवस्थित अभिलेख र प्रतिवेदन भएको	छलफल, अभिलेख			
ख.	लेखा परिक्षण र बेरुजुको अवस्था	अन्तरक्रिया, अवलोकन			
ग.	स्वास्थ्य संस्थाका कर्मचारीहरुको मासिक तलब बैंक मार्फत जम्मा गर्ने गरेको	अन्तरक्रिया, अभिलेख			
५.	बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम :				
क.	IMNCI उपचार तालिका अनुसार पाँचवर्ष मुनिका बालबालिकाको रोगको वर्गिकरण व्यवस्थापन तथा प्रेषण गरिएको	छलफल, अवलोकन, अभिलेख			
ख.	नवजातशिशु तथा पाँचवर्ष मुनिका बालबालिकाको जाँचका लागि छुट्टै कोठा वा ठाउँको व्यवस्था गरिएको	छलफल, अवलोकन			
ग.	भटामिन ए को मौज्दात स्थिति (सङ्ख्या)	अवलोकन, अन्तरक्रिया, अभिलेख			
घ.	जुकाको औषधिको मौज्दात स्थिति (सङ्ख्या)	अवलोकन, अन्तरक्रिया, अभिलेख			
ङ.	पुनर्जलिय उपचार प्याकेटको मौज्दात स्थिति (सङ्ख्या)	अवलोकन, अन्तरक्रिया, अभिलेख			
च.	जिंकचक्रिको मौज्दात स्थिति (सङ्ख्या)	अवलोकन, अन्तरक्रिया, अभिलेख			
छ.	सिप्रोफोल्कजासिन मौज्दात स्थिति (सङ्ख्या)	अवलोकन, अन्तरक्रिया, अभिलेख			
ज.	NICU उपलब्धता र व्यवस्थापन	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
६.	परिवार स्वास्थ्य कार्यक्रम :				
क.	परिवार नियोजनको अस्थायी साधनको नियमित उपलब्धता - पिल्स	अभिलेख, अवलोकन			

सि.नं.	सुपरीवेक्षणका बुदाहरु	पुष्ट्याईका आधारहरु	सन्तोषजनक छ र छैन	सुधार गर्नु पर्ने छ र छैन	कैफियत
	- कन्डम - डिपो - इम्प्लान्ट - आ यु सि डी				
ख.	बन्ध्याकरण सेवाको नियमित उपलब्धता	अभिलेख			
ग.	सुरक्षित गर्भपतन सेवा उपलब्ध भएको	अभिलेख			
घ.	गर्भवती सेवा नियमित उपलब्धता भएको	अभिलेख			
ङ.	स्वास्थ्य संस्थामा गोपनियता सहित गर्भजाँच गराउने छुट्टै कोठाको व्यवस्था भएको	अवलोकन			
च.	स्वास्थ्य संस्थामा गोपनियता सहित सुत्केरी गराउने छुट्टै कोठाको व्यवस्था भएको	अवलोकन			
छ.	गर्भवती जाँचका लागि आएका सबै महिलालाई टि.डि. खोप, आइरन चक्की र जुकाको औषधि वितरण गरेको	अवलोकन, अभिलेख			
ज.	सुरक्षित प्रसूति सेवा उपलब्धता भएको	अवलोकन, अभिलेख			
झ.	आकस्मिक प्रसूति सेवाका लागि प्रेषणको व्यवस्था भएको	अवलोकन, अभिलेख			
ञ.	प्रसूती पश्चात सुत्केरी आमाको जाँचको व्यवस्था (पहिलो, तेस्रो र सातौँ दिनमा) भएको	अभिलेख, अन्तर्क्रिया			
ट.	सुत्केरी अवस्थामा जटिलताको पहिचान, व्यवस्थापन र प्रेषण भएको	अभिलेख, अन्तर्क्रिया			
ठ.	एचआइभी को परामर्श तथा जाँच सेवा (PMTCT) भएको	अभिलेख, अन्तर्क्रिया			
७.	रोग नियन्त्रण कार्यक्रम :				
क.	औलोको रक्त नमूना संकलन, परिक्षण तथा उपचारको व्यवस्था भएको	अवलोकन, अभिलेख			
ख.	क्षयरोगका विरामीहरुको पहिचान तथा उपचारको व्यवस्था भएको	छलफल, अभिलेख			
८.	सुचना व्यवस्थापन :				
क.	स्वास्थ्य संस्थाबाट संचालित सेवाको अभिलेख तथा प्रतिवेदन गरिएको	HMIS 5 9..... अभिलेख, अवलोकन			
ख.	मासिक प्रतिवेदन DHIS2 मा समावेश गरिएको	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
९.	गुणस्तर सुधार गतिविधिको अवस्था				

सि.नं.	सुपरीवेक्षणका बुदाहरु	पुष्ट्याईका आधारहरु	सन्तोषजनक छ र छैन	सुधार गर्नु पर्ने छ र छैन	कैफियत
क.	कार्यक्रम विशेष निर्देशिका, Standard Treatment Schedule (मापदण्ड) तथा सेवा प्रोटोकलको उपलब्धता	छलफल, अवलोकन			
१०.	राष्ट्रिय निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम तथा अन्य राष्ट्रिय कार्यक्रम कार्यान्वयन	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
क.	कुल सैयाको १० प्रतिशत सैया निशुल्क गरिएको (विपन्न, असहाय, बेवारिसे बिरामीकालागि)	छलफल, अवलोकन			
ख	स्वास्थ्य संस्थाबाट स्वास्थ्य विमा कार्यक्रम संचालन भएको	छलफल			
ग	जेष्ठ नागिरकालाई विशेष सुविधा र केहि शैया छुट्याइएको (पचास शैया वा सो भन्दा बढी क्षमताका अस्पतालहरुमा)	छलफल, अवलोकन			
घ.	आमा तथा नवजात शिशु कार्यक्रम संचालन भएको	छलफल, अन्तरक्रिया			
११.	स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समिति:				
क.	स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समिति गठन गरेको	छलफल, अभिलेख			
ख.	स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समितिको मासिक बैठक बस्ने गरेको	माइन्सूटवैठक पुस्तिका हेर्ने			
ग.	स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समितिको मासिक बैठकमा सेवाको लक्ष्य प्रगतिको समिक्षा गर्ने गरेको	छलफल, अभिलेख			
घ.	स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समितिले सहभागितामुलक रुपमा आवधिक स्वास्थ्य योजना तथा वार्षिक कार्य योजना बनाई कार्य गर्ने गरेको	आवधिकतथावार्षिक योजना हेर्ने			
१२.	अन्य				
क.	कार्यलय प्रयोजनको लागि कम्प्युटरको व्यवस्था भएको	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
ख.	कार्यलय प्रयोजनको लागि इन्टरनेटको व्यवस्था भएको				
ग.	विधुत (राष्ट्रिय वा स्थानिय प्रसारण) भएको	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
घ.	विधुतको लागि बैकल्पिक व्यवस्थाभएको	अवलोकन, अन्तरक्रिया			

सि.नं.	सुपरीवेक्षणका बुदाहरु	पुष्ट्याईका आधारहरु	सन्तोषजनक छ र छैन	सुधार गर्नु पर्ने छ र छैन	कैफियत
	(जस्तै: सोलार, जेनेरेटर, इन्भर्टर आदि)				
ड.	सफा र शुद्ध खानेपानको व्यवस्था भएको	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
च.	सेवाग्राहिहरुलाई स्वास्थ्य संस्थाको हाता भित्र हातधुने सुविधा भएको	अवलोकन			
छ.	औजार प्रसोधन तथा निर्मलीकरणको व्यवस्था भएको				
ज.	लुगाधुने ठाउँको व्यवस्था भएको				
झ.	संस्थामा बगिरहने पानिको व्यवस्था भएको	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
ञ.	संस्थामा सेवाग्राहिहरुलाई छुट्टै शौचालयको व्यवस्था भएको	अवलोकन			
ट.	संस्थामा कर्मचारीहरुलाई छुट्टै शौचालयको व्यवस्था भएको	अवलोकन			
ठ.	महिला, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागि छुट्टै शौचालयको व्यवस्था भएको	अवलोकन			
ड.	सेवा पाउन प्रतिक्षारत सेवाग्राहीका लागि वस्ने व्यवस्था भएको	अवलोकन			
ढ.	कर्मचारीहरु र सेवाग्राहीहरुको लागि स्तनपान कक्ष र स्थानको छुट्टै व्यवस्था गरिएको	प्रत्यक्षअवलोकन			
ण.	अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई औषधि पसलमा आउनका लागि सहज बनाइएको ।	अन्तर्क्रिया, प्रत्यक्ष अवलोकन			
त.	गुनासो व्यवस्थापन देखिने गरी सुभाब पेटिका (उजुरी पेटिका राखिएको) र उजुरीहरुलाई नियमित रुपमा सम्बोधन गरिएको	प्रत्यक्ष अवलोकन, अन्तरक्रिया			

अस्पताल तथा नर्सिङ होमले आफ्नै पहलमा गरेका सृजनात्मक (Innovative) कार्यक्रमहरु

.....

.....

.....

अस्पताल तथा नर्सिङ होमबाट आएका विशेष सुभावहरु :

.....
.....
.....

सुपरीवेक्षकहरुको नाम :

पद :

निकाय :

१.....

.....

.....

२.....

.....

.....

स्थानिय स्तरमा संचालन भएका निजी क्लिनिकको अनुगमन चेक लिस्ट

मिति:.....

क्लिनिककोनाम.....

निजी स्वास्थ्य संस्थाको प्रकार:.....निजी स्वास्थ्य संस्थाको कार्यक्षेत्र.....

वेडसंख्या

टेलिफोननं.....

सम्पर्कमोवाइलनं / ईमेल ठेगाना.(स्वास्थ्यसंस्थाप्रमुख:.....

स्थापना मिति:

सुपरिवेक्षणकर्ताको नाम र पद.....

सि.नं.	सुपरीवेक्षणका बुँदाहरु	पुष्ट्याईका आधारहरु	सन्तोषजनक छ र छैन	सुधार गर्नु पर्ने छ र छैन	कैफियत
१.	आधारभूतजानकारी :				
क.	निजी क्लिनिकको भवनको अवस्था र संस्थाले ओगटेको क्षेत्रफल	प्रत्यक्ष अवलोकन, अर्न्तक्रिया			
ख.	निजी क्लिनिक संचालनका लागि अनुमति प्राप्त गरेको - व्यवसाय संचालन अनुमति प्राप्त गरेको - PAN र VAT मा दर्ता भएको - स्वास्थ्य सेवा संचालन अनुमति प्राप्त गरेको - प्रयोगशाला संचालन अनुमति प्राप्त गरेको - औषधि पसल संचालन अनुमति प्राप्त गरेको	छलफल, अवलोकन, अभिलेख			

सि.नं.	सुपरीवेक्षणका बुँदाहरु	पुष्ट्याईका आधारहरु	सन्तोषजनक छ र छैन	सुधार गर्नु पर्ने छ र छैन	कैफियत
ग.	क्लिनिक नविकरणको अवस्था (चालु आ.व)	अभिलेख,अर्न्तक्रिया			
घ.	स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध सेवा तथा शुल्क सम्बन्धी सुचि सबैले देख्ने स्थानमा राखेको	अवलोकन,अर्न्तक्रिया			
ङ.	आकस्मिक सेवाको व्यवस्थापन	छलफल, अवलोकन			
च.	विशेषज्ञ सेवाको व्यवस्थापन	अर्न्तक्रिया			
ट.	प्रयोगशाला सेवाको व्यवस्थापन	छलफल, अवलोकन			
ठ.	निदानात्मक सेवाको व्यवस्थापन (Radio imaging; X -ray, USG, ECG, Echo,MRI, CT Scan)	छलफल, अवलोकन			
ड.	संक्रमण व्यवस्थापन (Infection prevention according to WHO guideline)	अर्न्तक्रिया			
ढ.	प्रेषण सेवाको व्यवस्थापन प्रेषण प्रणाली	छलफल, अभिलेख			
ण.	फार्मसी सेवाको व्यवस्थापन	अवलोकन			
थ.	फिजियोथेरापी सेवाको व्यवस्थापन	अवलोकन, अर्न्तक्रिया			
द.	एम्बुलेन्स सेवाको उपलब्धता तथा व्यवस्थापन	छलफल, अवलोकन			
ध.	कार्य सञ्चालन निर्देशिकाको उपलब्धता (Standard Operating Manual)	अवलोकन, छलफल			
न.	स्वास्थ्य संस्थाजन्यफोहोर मैलाको व्यवस्थापन तथा विसर्जन	अवलोकन, छलफल			
प.	विरामीको गोपनीयताको लागि उपयुक्त उपायहरु अपनाईएको (फरक कोठा , पर्दाको प्रयोग)	प्रत्यक्षअवलोकन, अन्तरक्रिया			
२.	जनशक्ति व्यवस्थापन :				
क.	जनशक्तिको पर्याप्तता	छलफल, दरवन्दी तथा पदपूर्ति, अवलोकन			
ख.	कार्यरत जनशक्तिको सीप तथादक्षता	छलफल, दरवन्दी तथा पदपूर्ति विवरण, अवलोकन			
४.	आर्थिक ब्यवस्थापन :				
क.	बजेट निकासा, खर्चको व्यवस्थित अभिलेख र प्रतिवेदनको अवस्था	छलफल, अभिलेख			
५.	बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम :				
क.	IMNCI उपचार तालिका अनुसार पाँचवर्ष मुनिका बालबालिकाको रोगको वर्गिकरण तथा व्यवस्थापन	छलफल, अवलोकन, अभिलेख			

सि.नं.	सुपरीवेक्षणका बुँदाहरु	पुष्ट्याईका आधारहरु	सन्तोषजनक छ र छैन	सुधार गर्नु पर्ने छ र छैन	कैफियत
ख.	नवजात शिशु तथा पाँचवर्ष मुनिका बालबालिकाको जाँचका लागि छुट्टै कोठा वा ठाउँको व्यवस्था गरिएको	छलफल, अवलोकन			
ग.	भटामिन ए को मौज्दात स्थिति (Vitamin A)	अवलोकन, अन्तरक्रिया, अभिलेख			
घ.	जुकाको औषधिको मौज्दात स्थिति (Deworming tablet)	अवलोकन, अन्तरक्रिया, अभिलेख			
ङ.	पुनर्जलिय उपचार प्याकेटको मौज्दात स्थिति (ORS packets)	अवलोकन, अन्तरक्रिया, अभिलेख			
च.	जिंकचक्किको मौज्दात स्थिति (Zinc Tablet)	अवलोकन, अन्तरक्रिया, अभिलेख			
छ.	सिप्रोफोल्क्जासिन मौज्दात स्थिति (Ciprofloxacin Antibiotic)	अवलोकन, अन्तरक्रिया, अभिलेख			
ज.	HMIS 9.5 अनुसार मासिक प्रतिवेदन	अवलोकन, अभिलेख			
६.	परिवार स्वास्थ्यकार्यक्रम :				
क.	परिवार नियोजनको अस्थायी साधनको नियमित उपलब्धता	अभिलेख			
ख.	बन्ध्याकरण सेवाको नियमित उपलब्धता	अभिलेख			
ग.	सुरक्षित गर्भपतन सेवाको उपलब्धता	अभिलेख			
घ.	गर्भवती सेवाको नियमित उपलब्धता	अभिलेख			
ङ.	स्वास्थ्य संस्थामा गोपनियता सहित गर्भ जाँच गराउने छुट्टै कोठाको व्यवस्था	अवलोकन			
च.	स्वास्थ्य संस्थामा गोपनियता सहित सुत्केरी गराउने छुट्टै कोठाको व्यवस्था	अवलोकन			
छ.	गर्भवती जाँचका लागि आएका सबै महिलालाई टि.डि. खोप, आइरन चक्की र जुकाको औषधि वितरण	अवलोकन, अभिलेख			
ज.	सुरक्षित प्रसूति सेवाको उपलब्धता	अवलोकन, अभिलेख			
झ.	आकस्मिक प्रसूति सेवाका लागि प्रेषण	अवलोकन, अभिलेख			
ञ.	प्रसूती पश्चात सुत्केरी आमाको जाँचको व्यवस्था (पहिलो, तेस्रो र सातौँ दिनमा)	अभिलेख, अन्तर्क्रिया			
ट.	सुत्केरी अवस्थामा जटिलताको पहिचान, व्यवस्थापन र प्रेषण	अभिलेख, अन्तर्क्रिया			
ठ.	एचआइभी को परामर्श तथा जाँच सेवा (PMTCT)	अभिलेख, अन्तर्क्रिया			
७.	रोग नियन्त्रण कार्यक्रम :				

सि.नं.	सुपरीवेक्षणका बुँदाहरु	पुष्ट्याईका आधारहरु	सन्तोषजनक छ रछैन	सुधार गर्नु पर्ने छ रछैन	कैफियत
क.	औलोको रक्त नमूना संकलन, परिक्षण तथा उपचार	अवलोकन, अभिलेख			
ख.	क्षयरोगका विरामीहरुको पहिचान तथा उपचारको अवस्था	छलफल, अभिलेख			
८.	व्यवस्थापन कार्यक्रम :				
क.	स्वास्थ्य संस्थाबाट संचालित सेवाको अभिलेख तथा प्रतिवेदनको अवस्था	HMIS9.5.....अभिलेख, अवलोकन			
९.	गुणस्तर सुधार गतिविधिको अवस्था				
क.	कार्यक्रम विशेष निर्देशिका, Standard Treatment Schedule (मापदण्ड) तथा सेवा प्रोटोकलको उपलब्धता	छलफल,अवलोकन			
१०.	राष्ट्रिय निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम तथा अन्य राष्ट्रिय कार्यक्रम कार्यान्वयन	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
घ.	आमा तथा नवजातशिशु कार्यक्रम संचालन भएको	छलफल			
११.	स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समिति:				
क.	स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समिति गठन गरेको	छलफल, अभिलेख			
ख.	स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समितिको मासिक बैठक बस्ने गरेको	माइन्सूट बैठक पुस्तिका हेर्ने			
ग.	स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समितिको मासिक बैठकमा सेवाको लक्ष्य प्रगतिको समिक्षा गर्ने गरेको	छलफल, अभिलेख			
घ.	स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समितिले सहभागितामुलक रुपमा आवधिक स्वास्थ्य योजना तथा वार्षिक कार्य योजना बनाई कार्य गर्ने गरेको	आवधिक तथा वार्षिक योजना हेर्ने			
१२.	अन्य				
क.	कार्यलय प्रयोजनको लागि इन्टरनेटको व्यवस्था भएको	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
ख.	कार्यलय प्रयोजनको लागि कम्प्युटरको व्यवस्था भएको				
ग.	विधुत (राष्ट्रिय वा स्थानिय प्रशारण) भएको	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
घ.	विधुतको लागि बैकल्पिक व्यवस्था भएका (जस्तै: सोलार, जेनेरेटर, इन्भर्टर आदि)	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
ड.	सफा र शुद्ध खानेपानिको व्यवस्था भएको	अवलोकन, अन्तरक्रिया			

सि.नं.	सुपरीवेक्षणका बुँदाहरु	पुष्ट्याईका आधारहरु	सन्तोषजनक छ र छैन	सुधार गर्नु पर्ने छ र छैन	कैफियत
च.	सेवाग्राहिहरुलाई स्वास्थ्य संस्थाको हाताभित्र हातधुने सुविधा भएको	अवलोकन			
छ.	औजार प्रसोधन तथा निर्मलीकरणको व्यवस्था भएको				
ज.	लुगाधुने ठाउँको व्यवस्था भएको				
झ.	संस्थामा बगिरहने पानिको व्यवस्था भएको	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
ञ.	संस्थामा सेवाग्राहिहरुलाई छुट्टै शौचालयको व्यवस्था भएको	अवलोकन			
ट.	संस्थामा कर्मचारीहरुलाई छुट्टै शौचालयको व्यवस्था भएको	अवलोकन			
ठ.	महिला, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागि छुट्टै शौचालयको व्यवस्था भएको				
ड.	सेवा पाउन प्रतिक्षारत सेवाग्राहीका लागि बस्ने व्यवस्था भएको	अवलोकन			
ढ.	कर्मचारीहरु र सेवाग्राहीहरुको लागि स्तनपान कक्ष र स्थानको छुट्टै व्यवस्था गरिएको	प्रत्यक्षअवलोकन			
ण.	अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई औषधि पसलमा आउनकालागि सहज बनाइएको ।	अन्तर्क्रिया,प्रत्यक्षअवलोकन			
त.	गुनासो व्यवस्थापन देख्ने गरी सुभाब पेटिका (उजुरी पेटिका राखिएको) र उजुरीहरुलाई नियमित रुपमा सम्बोधन गरिएको	प्रत्यक्ष अवलोकन, अन्तरक्रिया			

निजी क्लिनिकले आफ्नै पहलमा गरेका सृजनात्मक (Innovative) कार्यक्रमहरु :

.....

निजी क्लिनिकबाट आएका विशेष सुभाबहरु:

.....

सुपरीवेक्षकहरुको नाम :

पद :

निकाय :

१.....

.....

.....

२.....

.....

.....

स्थानिय तहमा संचालन भएका निजी औषधिपसलको अनुगमन चेकलिस्ट

मिति :

औषधि पसलको नाम : औषधि पसलको कार्यक्षेत्र :

टेलिफोन नं: औषधि पसल प्रमुखको नाम

मोवाइल न : (प्रमुख पसल औषधि).स्थापना मिति :

सुपरिवेक्षणकर्ताको नाम र पद :

सि. नं.	अनुगमन प्रश्नहरु	पुष्टाईका आधारहरु	सन्तोषजनक छ / छैन	छैन भने सुधार गर्नुपर्ने	कैफियत
१.		आधारभूत जानकारी:			
क.	औषधि पसल मुख्य सडकको नजिक भएको ।	अवलोकन			
ख.	औषधी पसलको प्रांगण सफा भएको ।	अवलोकन			
ग.	औषधि पसलको अगाडिको भागमा बोर्ड राखेको / नराखेको	अवलोकन			
घ.	भवन संहितामा उल्लेखित मापदण्ड अनुरूप औषधि पसल सञ्चालन भएको भवन निर्माण भएको।	अन्तरक्रिया			
२.		स्वास्थ्य सेवा तथा व्यवसाय संचालन अनुमति र नविकरणको अवस्था			
क.	औषधि पसल संचालनका लागि अनुमति प्राप्त गरेको: औषधि पसल संचालन अनुमति प्राप्त गरेको (DDAबाट) PAN/VAT मा दर्ता भएको व्यवसाय संचालन अनुमति प्राप्त गरेको	छलफल, अवलोकन, अभिलेख			
ख.	चालु आर्थिक वर्षमा औषधी पसलको दर्ता नविकरण गरिएको	अभिलेख			
३.		औषधिको व्यवस्थापन			
क.	औषधी पसलमा उपलब्ध औषधिको शुल्क र छुट सम्बन्धी सुचि सबैले देख्ने स्थानमा राखिएको ।	अवलोकन,अन्तरक्रिया			
ख.	सबै औषधि तथा उपकरणहरु वर्णानुक्रम वा समुहअनुसार मिलाएर राखिएको ।	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
ग.	संवैदनशील औषधि तथा भ्याक्सिनको भण्डारणको लागि रेफ्रिजरेटरको व्यवस्था भएको । जस्तै ;टिटिखोप., अक्सीटोसिनआदि	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
घ.	औषधि वितरण कक्ष ओस नलाग्ने, घामको प्रत्यक्ष प्रकाशन पर्ने र प्रयाप्त भेन्टिलेसन भएको ।	अवलोकन			

ड.	औषधि पसलमा आउने सबैप्रकारका औषधिहरु भण्डारण गर्न भन्दा अगाडि मात्रा, ब्याच नम्बर तथा म्याद जाँच गर्ने गरेको ।	अन्तरक्रिया			
च.	उपचारमा प्रयोग गरिने लागू औषधहरु (Narcotic drugs) लागू औषध नियन्त्रण ऐन, २०३३ बमोजिम चिकित्सकको लिखित प्रेस्क्रिप्सन अनुसारमात्र वितरण गर्ने व्यवस्था मिलाइएको ।	अन्तरक्रिया, अभिलेख			
झ.	विक्री वितरणका लागि अनुपयुक्त वा फर्काउनु पर्ने वा म्याद गुञ्जिका वा नष्ट गर्नुपर्ने औषधि तथा औषधिजन्य सामग्री सम्बन्धीत व्यक्तिको पहुँच नहुने गरी छुट्टै भण्डारण तथा व्यवस्थापन गरिएको ।	अवलोकन, छलफल			
ञ.	औषधिजन्य फाहोरको व्यवस्थापन औषधि व्यवस्थापन विभागको निर्देशन अनुसार गरिएको ।	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
ट.	औषधि पसलमा मुसा, तथा किटनियन्त्रणका लागि उपायहरु अवलम्बन गरिएको ।	अन्तरक्रिया			
ठ.	कार्य सञ्चालन निर्देशिका (SOP) उपलब्ध भएको ।	छलफल, अवलोकन			
४.	सेवाग्राहीको व्यवस्थापन				
क.	सेवा पाउन प्रतिक्षारत सेवाग्राहीका लागि बस्ने व्यवस्था तथा लाइन बस्नका लागि प्रयाप्त ठाउँ भएको ।	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
ख.	औषधि पसलमा सेवाग्राहीलाई परामर्श दिनका लागि उपयुक्त व्यवस्था सहितको ठाउँ भएको ।	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
ग.	औषधि वितरण क्षेत्रमा औषधिको सही प्रयोगको बारेमा IEC उपकरणहरु तथा (Poster) उपलब्ध भएको।	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
घ.	अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई औषधिपसलमा आउनका लागि सहज बनाइएको ।	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
ड.	औषधि पसलले औषधि बिक्रीका साथै अन्य सेवा प्रदान गर्ने गरेको ।	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
५.	जनशक्ति व्यवस्थापन				
क.	चौबिसै घण्टा फार्मसी सञ्चालनका लागि फार्मसी विषय अध्ययन गरेको दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था भएको ।	छलफल, पदपूर्तिविवरण, अवलोकन			
ख.	कार्यरत जनशक्तिको सीप तथा दक्षता फार्मसी परिषदमा नाम दर्ता तथा नविकरण, अन्य फार्मसी सम्बन्धी तालिम	छलफल, पद पूर्ति विवरण, अवलोकन			
६.	अन्य				
क.	२४ घन्टा विद्युत उपलब्ध राष्ट्रिय) वा स्थानिय प्रसारण वा सोलार वा जेनेरेटर वा इन्भर्टर भएको ।	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
ख.	सफा र शुद्ध खानेपानिको व्यवस्था भएको ।	अवलोकन, अन्तरक्रिया			

ग.	सेवाग्राहिहरुलाई औषधि पसलको हाताभित्र हात धुन वा अन्य सरसफाईका लागि साबुन पानिको व्यवस्था भएको ।	अवलोकन			
घ.	संस्थामा सेवाग्राहिहरुलाई छुट्टै शौचालयको व्यवस्था भएको ।	अवलोकन			
ङ.	संस्थामा कर्मचारीहरुलाई छुट्टै शौचालयको व्यवस्था भएको ।	अवलोकन			
च.	औजार प्रसोधन तथा निर्मलीकरणको व्यवस्था भएको ।	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
छ.	लुगाधुने ठाउँको व्यवस्था भएको ।	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
झ.	गुनासो व्यवस्थापन देखेगरी सुझाव पेटिका) उजुरी पेटिका राखिएको र उजुरीहरुलाई नियमित रुपमा सम्बोधन गरिएको ।	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
ञ.	औषधि पसलमा केहि महत्वपूर्ण protocols, documents, records आदि उपलब्ध भएको। (Protocols, Quality Manual and policy Cleaning & maintenance processes & records, and audit records Personnel details and job descriptions)	अवलोकन, अन्तरक्रिया			
द.	औषधि पसलले औषधिहरुको अभिलेख राख्ने गरेको ।	अभिलेख, अन्तरक्रिया			
ध.	औषधि पसलले औषधिहरुको तथा अन्य कुनै सेवाहरुको प्रतिवेदन बुझाउने गरेको ।	अभिलेख, अवलोकन अन्तरक्रिया			

औषधि पसलले गरेका सृजनात्मक (Innovative) कार्यक्रमहरु

.....

औषधि पसलका लागि विशेष सुझावहरु

.....

औषधि पसलबाट आएका स्थानीय तहका लागि विशेष सुझावहरु

.....

अनुगमनकर्ताहरुकोनाम	पद	निकाय